

Indijsko-pakistanski sukob oko Kašmira

Ević, Danijel

Professional thesis / Završni specijalistički

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:648288>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-03**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski specijalistički studij
Vanjska politika i diplomacija

Danijel Ević

INDIJSKO – PAKISTANSKI SUKOB OKO
KAŠMIRA: UZROCI SUKOBA I SCENARIJI
ZA POSTIZANJE RJEŠENJA

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Poslijediplomski specijalistički studij
Vanjska politika i diplomacija

INDIJSKO – PAKISTANSKI SUKOB OKO
KAŠMIRA: UZROCI SUKOBA I SCENARIJI
ZA POSTIZANJE RJEŠENJA

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Dana Luša

Student: Danijel Ević

Zagreb
studeni, 2023.

IZJAVA

Izjavljujem da sam završni specijalistički rad „Indijsko – pakistanski sukob oko Kašmira: uzroci sukoba i scenariji za postizanje rješenja“, koji sam predao na ocjenu mentorici izv. prof. dc. sc. Đani Luši, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Danijel Ević

SADRŽAJ

1. UVOD	5
1.1 Teorijsko – metodološki okvir.....	6
1.2 Definiranje pojmova istraživanja.....	8
1.2.1 Indijsko – pakistanski sukob.....	8
1.2.2. Teorija odvratanja i nuklearno oružje.....	9
1.2.3. Nacionalni identitet.....	11
1.2.4. Iredentizam	15
1.2.5. Velike sile i ravnoteža snaga	17
2. GENEZA INDIJSKO – PAKISTANSKOG SUKOBA.....	19
2.1. Povijesne okolnosti.....	19
2.2. Prvi Indijsko – pakistanski rat	21
2.3. Drugi Indijsko – pakistanski rat.....	21
2.4. Treći Indijsko – pakistanski rat	23
2.5. Četvrti Indijsko – pakistanski rat.....	25
3. ULOGA UN-a U PODRUČJU KAŠMIRA	26
3.1. Misija UNMOGIP	28
3.2. Doprinos RH u rješavanju sukoba	31
4. SCENARIJI RJEŠAVANJA „KAŠMIRSKOG PITANJA“	33
4. ZAKLJUČAK	39
5. SAŽETAK	40
6. ABSTRACT	41
7. LITERATURA	42
POPIS SLIKA	47
POPIS KRATICA.....	48

1. UVOD

Ovaj rad bavi se analizom sukoba te potencijalnih scenarija rješavanja tzv. „kašmirskog pitanja“. Indijsko – pakistanski sukob je kompleksno pitanje koje opterećuje regiju Južne Azije više od 70 godina. Nakon povlačenja Velike Britanije te raspada Britanske Indije, nastupila je podjela teritorija koja je rezultirala stvaranjem novih država, Pakistana i Indije. Od stjecanja neovisnosti 1947., Indija i Pakistan su u konstantnom sukobu, odnosno neprijateljstvu. Ubrzo nakon podjele Indijskog potkontinenta na dvije nacije, oko 17 milijuna ljudi napustilo je svoje domove i otputovalo u Pakistan ili Indiju. Pakistan je stvoren kao domovina za područje potkontinenta s muslimanskom većinom, dok je Indija namjeravala postati sekularna nacija s oko 85% Hindusa, ali i više od deset posto muslimana, kao i velik broj Sikha, kršćana te pripadnika drugih religija. Usred ovog izbjegličkog kretanja i otvorenog nasilja, vlade Indije i Pakistana žurno su pokušale podijeliti imovinu Britanske Indije između dviju novonastalih zemalja. Osim što su ostavili otprilike polovicu potkontinenta kojim su izravno upravljali, Britanci su za sobom ostavili i oko 562 neovisne ili „prinčevske“ države. Odredba je bila da svaka od tih država može ostati neovisna, pridružiti se Pakistanu ili pripojiti Indiji. Ubrzo dolazi do žestokog natjecanja između Indije i Pakistana oko podjele teritorija, nastojeći pridobiti najveće i geostrateški najmoćnije zemlje, poput Hyderabad i Kašmira. Budući da Kašmir sačinjava preko 70% muslimana, Pakistan je inzistirao da se održi glasanje u državi. S druge strane, Indija je tvrdila kako ona ima pravo pripojiti Kašmir budući da je maharadža¹ od Kašmira bio hindu. Od stjecanja neovisnosti Indije i Pakistana 1947. započet je rat u Kašmiru, a borba za tu pokrajinu traje i danas. Sporazumom iz Karachija 1949. uspostavljena je linija razgraničenja koju nadziru promatrači UN-a, te je preporučen referendum na spornom teritoriju. Međutim, to se nikada nije ostvarilo. Iste godine pokreće se mirovna misija UN-a – UNMOGIP, s ciljem nadgledanja prekida vatre u provincijama Jammu i Kašmir. Sukobi između dvije zaraćene strane su se osobito razbuktnali 1971., a sporazum između Indije i Pakistana iz 1972. definirao je novu liniju razgraničenja, koja s manjim odstupanjima prati prihvaćenu liniju razgraničenja iz 1949. Od te godine Indija smatra misiju završenom jer se njen mandat odnosi isključivo na odredbe sporazuma iz Karachija 1949., dok Pakistan ne prihvaća takvo stajalište, tvrdeći kako Indija i dalje krši odredbe prekida vatre. S obzirom na navedeno, UNMOGIP i dalje ostaje aktivna i najdugotrajnija mirovna misija UN-a.

¹ Maharadža – vladarski (kraljevski) naslov u Indiji. U srednjovjekovnom razdoblju naslov su nosili isključivo neovisni vladari (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2023).

1.1 Teorijsko – metodološki okvir

U ovom specijalističkom radu koristi se kvalitativni metodološki pristup kao način istraživanja koji omogućuje dubinsko prikupljanje i analiziranje pisane riječi ili iskaza kojima se želi postići razumijevanje koncepata, misli i iskustava. U radu se koristi istraživačka metoda kvalitativne analize sadržaja, koju Posavec (2011) definira kao „postupak proučavanja i raščlanjivanja verbalne ili neverbalne građe kojim se nastoje uočiti njezine osobine i poruke“. Tkalec Verčić, Sinčić Ćorić i Pološki Vokić (2010) navode da je temeljni izazov kvalitativne analize podataka sažeti podatke u interpretativne informacije kroz selekciju relevantnih informacija i njihovo odvajanje od onih manje značajnih, otkrivanje obrazaca, te u konačnici stvaranjem okvira kojim će se komunicirati smisao i značenje informacija. Autorice također ističu da je svako kvalitativno istraživanje jedinstveno te ovisno o samom istraživaču, iz čega proizlazi i da je svaki proces obrade i analize jedinstven te da pred istraživačem stoji etička i istraživačka obveza što preciznijeg opisivanja postupaka kojim je analizirao i obrađivao podatke. Nadalje, radi se o teorijskom, a ne empirijskom istraživanju jer će se zaključci rada spoznati proučavanjem mišljenja, zaključaka te iskustava drugih.

Cijeli rad zasniva se na podlozi političkog realizma. Politički je realizam pogled na međunarodnu politiku koji naglašava njezinu konkurentsku i konfliktnu stranu. Obično se suprotstavlja idealizmu i liberalizmu, koji teže naglašavanju suradnje. Realizam pretpostavlja da su države glavni akteri u međunarodnoj areni koje se brinu za vlastitu sigurnost te djeluju u skladu s vlastitim nacionalnim interesima i bore se za dominaciju. Suvremeni međunarodni odnosi sadržavaju nekoliko okvira kojima se nastoji ponuditi različitost vizija svijeta, među kojima je najučestaliji onaj realistički, koji je i postavio granice discipline. Bitnim odrednicama pristupa ističu se ograničenja politike kao posljedice ljudske prirode i nedostatka svjetske vlade, koji vode međunarodnim odnosima kao areni moći i interesa (Donnelly, 2000:6). Realisti se fokusiraju na tzv. visoku politiku koja podrazumijeva međudržavne konflikte i korištenje vojne sile kao najvažnijeg prioriteta države. Povijesnim presjekom realizam se manifestira kao iznimno bogata teorijska tradicija koja je rezultirala nekim od najboljih studija u okviru discipline. Primjerice tradicija realizma u svojem opusu iznjedrila je ključne determinante međunarodnih odnosa, interpretirajući realnosti međunarodne zbilje, zadržavajući pesimističan pristup ljudskoj prirodi, te distinktivno raslojavajući unutarnju i vanjsku

politiku. Tijekom povijesti osnovne pretpostavke realizma različito su se interpretirale ovisno o autorima, njihovom osobnom doprinosu teoriji i međunarodnim okolnostima kojima su svjedočili. Kao teze realizma ističu se one koje su usko determinirale teoriju: pesimistični pogled na ljudsku prirodu, uvjerenje kako su međunarodni odnosi konfliktni, kako se konflikti u konačnici rješavaju ratom, naglasak na nacionalnu sigurnost i preživljavanje država, te osnovna pretpostavka kako ne može doći do napretka u međunarodnim odnosima usporedivog s onim na razini unutarnje politike (Jackson i Sørensen, 2010:59).

Istraživačka pitanja na koja će ovo istraživanje odgovoriti su: Koji su uzroci sukoba između Indije i Pakistana u Kašmiru?, Koje je geopolitičko značenje Kašmira?, Postoji li mogućnost većeg oružanog sukoba Indije i Pakistana oko Kašmira?, Može li sukob između dvije nuklearne sile poprimiti globalne razmjere?, Postoji li mogućnost mirnog rješavanja spora u skorije vrijeme?

Postavljena hipoteza ovog rada glasi: „Sukob Indije i Pakistana ima karakteristike prolongiranog konflikta uz potencijal deeskalacije s obzirom na kaos i multinacionalni sukob koji bi kao rezultat prijetio regiji Južne Azije. Nekoliko je mogućih scenarija rješavanja pitanja: potpuna nezavisnost Kašmira, formalna podjela između Indije i Pakistana i autonomija za oba Kašmira u unificiranoj ili podijeljenoj državi.“

Rad je podijeljen na četiri poglavlja. U prvom se poglavlju definiraju pojmovi istraživanja te se daje općeniti pregled predmeta istraživanja – Indijsko-pakistanski sukob, teorija odvratanja i nuklearno oružje, ravnoteža snaga i nacionalni identitet te iredentizam. Drugo poglavlje opisuje genezu indijsko – pakistanskog sukoba kroz povijesne okolnosti te indijsko – pakistanske ratove. Treće poglavlje daje kratak pregled doprinosa UN-a i Republike Hrvatske u rješavanju sukoba kroz misiju UNMOGIP. Četvrto poglavlje dokazuje postavljenu hipotezu te predlaže potencijalna rješenja sukoba u kriznom području Kašmira.

1.2 Definiranje pojmova istraživanja

1.2.1 Indijsko – pakistanski sukob

Za razumijevanje ovog sukoba bitno se osvrnuti na povijest spornog kašmirskog područja. Stoljećima su se na ovom području vodili sukobi između različitih etničkih skupina i vladara. Mnogi vladari vodili su se poznatom strategijom „*divide et impera*“, odnosno zavadi pa vladaj, a sve kako bi što bolje kontrolirali stanovništvo, u strahu od njihovog ujedinjenja. Također, religija igra veliku ulogu u kašmirskom sukobu i kao takva je i danas jedan od glavnih uzročnika netrepeljivosti između različitih etničkih skupina u Kašmiru.

U 19. stoljeću raste utjecaj Velike Britanije koja u potpunosti kolonizira Indijski potkontinent te 1858. osniva Britansku Indiju. Britanska vlast poticala je brojne sukobe između različitih etničkih skupina kako bi se onemogućilo eventualno njihovo ujedinjavanje. Kasnije, početkom 20. stoljeća, budi se sve jače rivalstvo između budućih neovisnih zemalja Indije i Pakistana. Korijeni tog sukoba leže upravo u različitim pogledima na ideju državnosti. Dok se Indija zalaže za zemlju izgrađenu na temeljima sekularizma i liberalne demokracije, Pakistan je prvenstveno zasebna domovina za indijske muslimane (Paul, 2005). Završetkom Drugog svjetskog rata dolazi do povlačenja Velike Britanije s azijskog kontinenta. Poprilično izmorena i osiromašena ratom, naprosto više nije mogla voditi svoju najveću koloniju na drugom kraju svijeta, Britansku Indiju. Započela je ubrzanu dekolonizaciju područja kako bi završila dugogodišnje kolonijalno gospodarenje indijskim potkontinentom. Isto tako, Britanci su vrlo dobro procijenili kako su napetosti između hindusa i muslimana naprosto toliko velike te da je sukob neminovan (Muharemi, 2016). Velika Britanija se u kolovozu 1947. u potpunosti povlači te nastupa podjela Britanske Indije na države Indiju i Pakistan. Britanska Indija bila je sastavljena od više kneževskih država (država na čelu kojih je bio Maharadža) te od država s kojima su izravno upravljali Britanci. Za vrijeme podjele države su imale pravo odabira hoće li se pripojiti Indiji ili Pakistanu. Uglavnom su se većinski muslimanske države opredijelile pripojiti Pakistanu, dok su se hinduističke zemlje pripojile Indiji. Međutim, Kašmir je bio zaseban slučaj. Iako su većinu stanovništva činili muslimani, vladar (maharadža) Hari Singh je bio hinduist. U jeku previranja Indije i Pakistana oko pripajanja novih država, Hari Singh je odlučio kako će Kašmir ostati neovisan bar neko vrijeme, jer se bojao da kašmirski muslimani neće biti zadovoljni Indijom, a s druge strane Hindusi i Sikhi neće biti sretni u Pakistanu (Raghavan, 2010). Tijekom razdoblja

neodlučnosti kašmirske vlasti, došlo je do pobune stanovništva protiv vladara. Ubrzo su se pakistanska plemena i snage sigurnosti uključile u rješavanje nemira, pritom pljačkajući lokalno stanovništvo. Hari Singh je potom zamolio Indiju da mu pomogne u borbi protiv Pakistanaca, istodobno ustupljujući Kašmir Indiji. To je posljedično dovelo do prvog Indijsko – pakistanskog rata, poznatog i kao Prvi kašmirski rat, koji se vodio između indijskih vojnika te pakistanskih plemena, a nedugo zatim se i pakistanske oružane snage priključuju u rat (Asoori, 2020). Potkraj 1948. godine obje strane su učvrstile svoje položaje u Kašmiru. Godine 1949., predstavnici Indije i Pakistana su pod nadzorom UN-a potpisali sporazum u Karachiju, a kojim je uspostavljena linija prekida vatre koju nadziru promatrači Ujedinjenih naroda (Karachi sporazum, 1949).

1.2.2. Teorija odvrćanja i nuklearno oružje

U radu se kao teorijski okvir koristi teorija odvrćanja (eng. deterrence theory), koja svoje utemeljenje nalazi u realističkoj teoriji međunarodnih odnosa. Poseban se naglasak stavlja na odnos između posjedovanja nuklearnog oružja i izbijanja sukoba. Teorija odvrćanja kao ključ međunarodne stabilnosti vidi ravnotežu nuklearne moći, a nuklearno odvrćanje podrazumijeva prijetnju korištenja nuklearne sile kako bi se odvratilo potencijalnog napadača.

Svjedoci smo kako se svijet nakon svih silnih ratova i dalje nalazi u nestabilnom, polariziranom i destabilizirajućem međunarodnom okruženju. Sigurnosni izazovi koji proizlaze iz hibridnih i ostalih prijetnji, dovode do toga da mnoge zemlje kao najvažniju točku dnevnog reda stavljaju upravo sigurnosni aspekt države. U okviru sigurnosnog pitanja velikih nacija, nuklearno oružje igra enormnu ulogu. Značaj samog nuklearnog naoružanja ne leži samo u njegovoj zastrašujućoj učinkovitosti, već i u sposobnosti odvrćanja protivnika. Teoriju odvrćanja opisao je Brodie 1946. godine u okviru političkog realizma. Fokus ove teorije bio je naročito aktualan u vrijeme hladnoratovskog razdoblja te napetosti između SAD-a i SSSR-a. Odvrćanje se općenito shvaća kao sposobnost da se protivnik odvrti od poduzimanja akcije koja je štetna za vitalne sigurnosne interese zemlje koja posjeduje nuklearni arsenal (Brodie, 1946).

Završetkom Drugog svjetskog rata započinju istraživanja te inovacije već postojećeg nuklearnog oružja. Niti jedno proizvedeno oružje nikada u povijesti nije redefiniralo karakter ratovanja kao što je to učinilo nuklearno oružje. Uvidjevši svu snagu i strahote koje je izazvalo napadima na Hiroshimu i Nagasaki, svijet se uvjerio u sposobnosti nuklearnog naoružanja. Upotreba nuklearnog oružja od strane SAD-a kako bi „konačno završili“ Drugi svjetski rat, izazvala je

opsežne rasprave u političkim i akademskim krugovima o konceptu odvrtaanja. Tako i Brodie prepoznaje i navodi četiri faze koje opisuju transformaciju karaktera oružja i prirode odvrtaanja (ibid.). Prvi val se razvio nakon inovacije nuklearne tehnologije, kada se i proizvela atomska bomba koja je iz temelja promijenila prirodu rata te dovela do strateške revolucije. Autor zaključuje kako je do tog trenutka glavna svrha bila pobjeđivanje u ratovima, a od osnutka atomske bomba glavna svrha je u odvrtaanju od same pomisli objave rata. Na taj način zemlje koje posjeduju nuklearni arsenal, posjeduju ključnu geostratešku prednost u odnosu na ostale državne aktere u međunarodnim odnosima. Druga faza razvija se u trenucima intenzivnog natjecanja u naoružanju tijekom Hladnog rata između SAD-a i SSSR-a. Kako se Hladni rat razvijao, razvijale su se i same strategije o eventualnoj uporabi nuklearnog oružja. Schelling primjerice rat opisuje kao proces pregovaranja u kojem neprijatelji pokušavaju manipulirati međusobnim očekivanjima, namjerama i prijetnjama te djelovanjem. Rat je u tom smislu umijeće odvrtaanja, prisile i zastrašivanja, a nuklearno oružje vrlo prikladno za kazneno djelovanje (Schelling, 1960). U trećoj fazi autori se usredotočuju na razumijevanje temeljnih razloga koji uopće dovode do kriza te navode mehanizme za sprečavanje nastanka istih. Navodi se primjer smanjivanja napetosti između tada dvije globalne supersile, te ulazak u svojevrsnu „eru detanta“². Američki predsjednik Richard Nixon i sovjetski vođa Leonid Brežnjevi obećali su kako će trajno ograničiti ofenzivni nuklearni arsenal svojih zemalja. Dakle, mehanizmi kontrole naoružanja, faktor odvrtaanja i pregovori, rezultirali su smanjenjem napetosti te je uspostavljen određeni oblik suradnje. Nakon završetka Hladnog rata, postupno se pojavljuje četvrta faza o primjenjivosti odvrtaanja. Za razliku od ranijih faza, netradicionalne prijetnje postaju primarna briga svih državnih aktera. Raspadom Sovjetskog Saveza srušen je cijeli vojno-politički sigurnosni sustav koji je bio dominantan tijekom Hladnog rata. Države više nisu jedna drugoj glavni sigurnosni neprijatelj, već se pojavljuju nove ugroze, ponajviše u vidu terorizma i ostalih hibridnih prijetnji. Također, tijekom ove faze, javljaju se i nove države s nuklearnim oružjem, poput Indije i Pakistana, koje su svoje sposobnosti demonstrirale 1998. i razvile svoju nuklearnu politiku. Ono što posebno zabrinjava je činjenica da su ove dvije zemlje povijesni suparnici. Indija smatra Pakistan, ali i Kinu sigurnosnim prijetnjama, dok Pakistan vidi egzistencijalnu prijetnju Indije. Ovaj sukob je iznimno zanimljiv zbog prvotnog paradoksa o nuklearnom odvrtaanju. Na temelju indijsko – pakistanskog sukoba moguće je zaključiti kako bi nuklearno

² detant – općenito, smanjenje napetosti u međudržavnim odnosima. U užem smislu, smanjenje napetosti između SSSR-a i SAD-a tijekom hladnog rata od 1960-ih (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2023).

oružje moglo spriječiti velike ratove, ali zato mir ostaje poprilično krhak, a rat vrlo vjerojatan na konvencionalnoj razini. Nadalje, postavlja se i pitanje može li nuklearna strategija odvratanja zaštiti zemlje od nevojnih sukoba? Događaji poput terorističkog napada u SAD-u 11. rujna doveli su u pitanje relevantnost nuklearnog oružja i teorije odvratanja u borbi protiv takvih prijetnji i neprijatelja (Knot, 2004).

1.2.3. Nacionalni identitet

Trajna suparništva zemalja predstavljaju velik izazov za međunarodne odnose u cjelini. U konkretnom slučaju indijsko – pakistanskog rivalstva nisu važni samo uzroci sukoba, već i razlozi njihovog ustrajavanja. Takvi sukobi obično imaju duboke korijene i potrebno ih je promatrati godinama uz uvažavanje različitih društvenih čimbenika. Sukob Indije i Pakistana valja promatrati kroz pitanje identiteta. Identitet se pritom ne odnosi samo na etničke ili jezične privrženosti, već i na način na koji ključni politički akteri i njihovi birači shvaćaju prirodu politike, svrhu države te njezine temeljne vrijednosti i interese. Ti se pojmovi mogu definirati u smislu sveobuhvatnih svjetonazora koji proizlaze iz religije ili političke ideologije. Uspon islamizma i hinduističkog nacionalizma te njihova uloga u oblikovanju državne ideologije i nacionalnih identiteta u Indiji i Pakistanu, igrali su važnu ulogu u održavanju napetosti između dviju zemalja (Paul, 2005).

Za potpuno shvaćanje nacionalnog identiteta, nužno je definirati naciju i nacionalizam. Mnogo je različitih definicija nacije, a Seton-Watson navodi: „Nacija je zajednica ljudi čije članove veže osjećaj solidarnosti. Nacija postoji kada, ne svi, ali značajan broj ljudi u zajednici smatra sebe nacijom“. Na temelju ove definicije, čak i društvene skupine utemeljene na etničkoj pripadnosti, jeziku i vjeri pripadaju pod istu naciju. S druge strane, jedna od najupečatljivijih osoba u povijesti čovječanstva, Josif Staljin, u svom djelu *Marksizam i nacionalno pitanje* tvrdi da je nacija povijesno konstituirana, stabilna zajednica ljudi, nastala na temelju zajedničkog jezika, teritorija, gospodarskog života i psihološkog sklopa koji se očituje u zajedničkoj kulturi. Nadalje, navodi kako je „dovoljno da nedostaje jedna od ovih karakteristika i nacija prestaje biti nacija“ (Staljin, 1944). Ovakva definicija nacije po prirodi je izrazito kruta, naročito za suvremeni multikulturalni svijet. Na temelju ove definicije, većina modernih nacija prestala bi se kvalificirati kao nacije. Za Benedicta Andersona nacija je „zamišljena politička zajednica koja je inherentno ograničena i suverena“ (Anderson, 1991). Ograničena unutar određenog teritorija, a

zamišljena jer smatra kako pripadnici čak i najmanje nacije nemaju mogućnost interakcije sa svakim članom, ali su i dalje ujedinjeni pod zajedništvom nacije. Razumijevanje razlika u definiciji nacije između pristupa Seton-Watsona i Andersona je vrlo bitno. Nemoguće je samo jednu definiciju primijeniti u svakodnevnicima, već je nužno sagledati različite društvene konstrukte, povijesne okolnosti, politički sustav te države u okruženju. Nisu sve društvene skupine suverene niti priznaju svoje pravo na samoodređenje. Moderne multikulturalne nacionalne države mogu pod sobom činiti brojne društvene skupine, ali pod cjelokupnim zajedništvom nacije. Međutim, nezadovoljstvo nacionalnim uređenjem posljedično može dovesti do toga da društvene skupine priznaju svoje pravo na samoodređenje, te da pokrenu različite pokrete za stvaranje zasebne nacije (Dahbour, 2002).

Nacionalizam ima dvostruko značenje, a može se definirati prije i nakon nastanka nacije. U prvom slučaju, nacionalizam se manifestira tijekom nacionalne borbe, kao sredstvo društvene mobilizacije pri borbi za ostvarivanje prava na samoodređenje. Stoga Smith definira nacionalizam kao „ideološki pokret za postizanje i održavanje samouprave i neovisnosti u ime skupine, čiji članovi smatraju da ona predstavlja stvarnu ili potencijalnu naciju“. Elementi koji se koriste za jačanje nacionalizma mogu biti kulturni, jezični, povijesni i sl. Rat i žrtva također se koriste kao simboli nacionalizma, a sve to zajedno doprinosi oblikovanju nacionalnog identiteta. Nakon uspostavljanja države, nacionalizam igra ključnu ulogu u procesu konsolidacije nakon stjecanja neovisnosti. Nakon formiranja nacije nacionalizam je usmjeren ka očuvanju države. Kohn opisuje nacionalizam nakon stjecanja neovisnosti kao „ideologiju koja se temelji na premisi da lojalnost i odanost pojedinca nacionalnoj državi nadilazi druge individualne ili grupne interese“ (Kohn prema Smith, 1983: 19-38).

1.2.3.1. Indija

Prepoznavanje raznolikosti indijske nacije ključno je za razumijevanje složenosti indijskog identiteta. Sa svojih preko 1,4 milijarde stanovnika čini najmnogoljudniju zemlju svijeta. Indija predstavlja preko 18% svjetske populacije, ima 23 službena jezika te čini ogromnu multietničku te multikulturalnu državu na jugoistoku Azije. Indija je kroz povijest bila središnja pozornica svjetske trgovine i hodočašća. To ju je dovelo u kontakt s mnogobrojnim kulturama i ljudima. Različiti narodi više puta su napadali Indijski potkontinent, naročito sa sjevera (Parekh, 2006). Shodno tome, Indija je rijetko mirovala. Bilo koja kultura koja je ušla u Indiju, na neki način je

oblikovala indijsku kulturu, a mješavina različitih kultura koje su stoljećima dolazile u indijsko područje oblikovale su jedinstvenu indijsku varijantu. Tako Ray navodi: „Stoljeća indijske civilizacije i godine stapanja različitih tradicija oblikuju današnjeg indijskog građanina“. Ovaj aspekt indijske raznolikosti su temelj nacionalnog zajedništva. Uz sve očigledne različitosti, Indijci dijele zajedničke komponente, poput načina života, vrijednosti, normi ponašanja i sl. (Ray, 2017). Pew Research Center u svom istraživanju bavio se pitanjem koji su glavni elementi indijskog identiteta. Rezultati su sljedeći:

Civic elements seen as key to Indian identity

% of Indian adults who say that it is very important to _____ in order to be truly Indian

	Stand for the national anthem	Respect elders	Respect the army	Respect all religions	Respect the country's institutions and laws
General population	88%	88%	85%	84%	82%
Hindus	90	89	86	85	83
Muslims	79	81	77	78	76
Christians	78	75	72	78	73
Sikhs	85	88	86	81	81
Buddhists	88	88	80	84	88
Jains	91	85	87	83	81
Men	89	88	86	85	83
Women	87	88	83	83	81
Ages 18-34	89	88	86	84	82
35+	87	88	84	84	82
Less than college	88	88	84	84	82
College graduate	91	89	87	86	86
General Category	87	86	83	84	82
Scheduled Caste/Tribe	89	88	85	83	82
Other/Most Backward Class	89	89	86	85	82
North	89	89	87	85	84
Central	91	94	91	87	83
East	83	82	79	77	76
West	92	92	88	88	89
South	89	86	80	86	83
Northeast	78	70	70	76	70
Religion very important	90	90	87	86	85
Religion less important	79	74	70	73	70
Favorable view of BJP	91	90	87	87	84
Unfavorable view of BJP	85	86	80	83	81

Source: Survey conducted Nov. 17, 2019-March 23, 2020, among adults in India. See Methodology for details.

“Religion in India: Tolerance and Segregation”

PEW RESEARCH CENTER

Slika 1. Ključni elementi indijskog identiteta (Pew Research Center, 2021)

Anketa se bavila ispitivanjem pojedinaca da istaknu ključne stavke koje čine „pravog Indijca“. Uključivala je niz ponuđenih odgovora poput poštivanja državnih institucija i zakona, poznavanje povijesti indijske borbe za slobodu, poštivanje svih religija, poštivanje starijih, poštivanje vojske i nacionalne himne. U cjelini, Indijci smatraju sve navedene stavke vrlo bitnima, dok neznatna većina (56%) smatra da je ključno govoriti hindski jezik. Navedeno je jasan pokazatelj multikulturalne zemlje, koja uvažava porijeklo i jezik, ali ga ne smatra ključnim za određivanje nacionalnog identiteta. Miller ističe kako je postojanje nacionalne zajednice ostvareno kao proizvod nacionalne borbe tijekom kolonijalnih vremena. Borba za neovisnost povezala je različite skupine u jedinstveno zajedništvo kako bi se postigla neovisnost i suverenitet. Indijski nacionalni kongres, koji je predvodio indijski pokret za neovisnost, usredotočio se na stvaranje narativa o stoljetnom snu o neovisnosti kako bi ujedinili naciju. Povijesni kontinuitet u tom smislu, povučen je još od vremena civilizacije doline Inda pa sve do kolonijalnih vremena. Indijski nacionalni pokret stoga je konstruirao inkluzivne nacionalne identifikatore poput jezika, porijekla i sl., kao alat društvene mobilizacije te zajedničke borbe da poveže različitost pod zajedništvom. Time je Indija ostvarila svoje civilizacijsko postojanje i stekla nacionalnu svijest. Naposljetku, indijski nacionalni identitet proizvod je moralnih doktrina, povijesti različitosti i dugoročnog procesa kulturnog spajanja (Miller, 1995).

1.2.3.2. Pakistan

Pakistan, geografski smješten na indijskom potkontinentu, dijeli većinu povijesti zajedno s Indijom. Definiirajući svoju državnost i nacionalni identitet, Pakistan se značajno razlikuje od Indije. Tijekom kolonijalnih borbi te stjecanja neovisnosti 1947. godine, Pakistan je borbom za suverenitet imao jasnu sliku državnosti, odnosno ideju islamske nacije. U tom pogledu, on se u potpunosti razlikuje od multietničke i multikulturalne Indije. Prilikom rascjepa Britanske Indije, stvoren je narativ o mogućoj potlačenosti muslimana i islamskih vrijednosti unutar demokratske nacije s hinduističkom većinom. Na taj način je i stvorena ideja o dvije nacije. Teorija dviju nacija predlaže postojanje dvije različite nacije na indijskom potkontinentu; svaka sa svojim vrijednostima i tradicijama, izolirane i rijetko isprepletene. Prvi pakistanski guverner, „otac domovine“, Muhammad Ali Jinnah u svom obraćanju 1940. godine u Muslimanskoj ligi³ naveo je kako Hindusi i muslimani pripadaju različitim religijskim filozofijama, društvenim običajima i

³ Muslimanska liga – centralno desna konzervativna politička stranka u Pakistanu (PML N)

književnosti. Oni se niti međusobno vjenčavaju niti stupaju u nepotrebne odnose te doista pripadaju dvjema različitim civilizacijama koje se uglavnom temelje na sukobljenim idejama i koncepcijama (Ahmed, 2008). Ahmed prikazuje pakistanski nacionalni identitet uoči stjecanja neovisnosti. Konstruirano je zajedništvo temeljeno na islamu, kako bi se stvorila nacija koja priznaje svoje pravo na samoodređenje. Tijekom nacionalne borbe, islam postaje društveni mobilizator za sve muslimane na području indijskog potkontinenta. Nakon što je neovisnost ostvarena, vladajuće elite u Pakistanu morale su osmisliti metode koje prebacuju privrženost s religije, odnosno islama na naciju – Pakistan. Ali Jinnah pokušao je suzbiti utjecaj islama kao glavnog nacionalnog identifikatora te je zamislio sekularnu i liberalnu nacionalnu državu. U svojem prvom obraćanju ustavotvornoj skupštini Pakistana rekao je: „Možete pripadati bilo kojoj vjeri ili kasti. Počinjemo s temeljnim načelom da smo svi ravnopravni građani jedne države. Smatram da to trebamo imati pred sobom kao naš ideal i vidjet ćete da će s vremenom Hindusi prestati biti Hindusi, a Muslimani prestati biti Muslimani. Ne u vjerskom smislu, jer to je osobna stvar svakog pojedinca, već u političkom smislu kao građani države“. Ali kada je islam kao ujedinitelj nacije već proslavljen, teško je bilo uspostaviti bilo kakvu promjenu u diskursu. Dok je Indija slavila slobodu i sekularizam, Pakistan je bio prisiljen prihvatiti islam kao svoju doktrinu. Pakistanski nacionalni identitet, razvijajući se kroz vrijeme, i dalje odražava islamske vrijednosti. Stoga religija čini dominantni identifikator i nastavlja ujedinjenje pakistanskog naroda (Jaffrelot, 2012).

1.2.4. Iredentizam

Iredentizam označava svaki politički pokret kojemu je cilj pripajanje krajeva u kojima žive etničke manjine matičnim državama, narodima (Hrvatska enciklopedija, 2021). Pojam iredentizam potječe od talijanske riječi *irredento* (hrv. neoslobođen). Izvorno se odnosio na talijanski politički pokret tijekom druge polovice 18. stoljeća koji je nastojao odvojiti pretežito talijanska govorna područja od Švicarske i Austro-Ugarskog Carstva, te pripojiti ista u Italiji. Važnost iredentizma u međunarodnim odnosima temelji se na bliskoj povezanosti između nacionalizma i uzroka rata, budući da politički pokret iredentizma neizbježno dovodi do etničkih sukoba te potencijalne teritorijalne agresije i pokušaja uzimanja teritorija od druge države (Ambrosio, 2022). Slaba nacionalna privrženost u perifernim regijama može dovesti do

iredentizma ili separatizma. Nacionalističke pretenzije prema „izgubljenim dijelovima domovine“ pokrenuo je mnogobrojne sukobe poput onog između Kine i Tajvana, Sjeverne i Južne Koreje, Armenije i Azerbajdžana, Hrvatske i Srbije itd. Štoviše, njemačkom aneksijom Sudeta, iredentizam je i jedan od pokretača Drugog svjetskog rata. Aktualnom ruskom invazijom na Ukrajinu, svjedoci smo kako je iredentizam i danas okidač mnogih međudržavnih sukoba. S obzirom na brojne povijesne slučajeve iredentizma, moguće je definirati četiri glavna uzroka istog: strukturalni, realistički, racionalni i konstruktivistički.

Strukturalni uzrok opisuje važnost međunarodnog ili regionalnog konteksta unutar kojeg potencijalna iredentistička država djeluje. Potencijalno članstvo i podrška snažnih međunarodnih saveza i organizacija uvelike mogu odrediti hoće li iredentistički pokret zaživjeti te pod kojim uvjetima će se okončati. Ukoliko zemlja koja inicira iredentistički pokret nije članica snažnih saveza, vrlo vjerojatno će naići na snažnu osudu međunarodne zajednice, a isti pokret će vrlo brzo biti ugušen.

Realistički uzroci naglašavaju važnost u odnosima moći između iredentističke države i ciljane države. Ukoliko je iredentistička država vojno superiornija u odnosu na ciljanu državu, vjerojatnost iniciranja sukoba raste. U suprotnom, iredentistička zemlja bit će se prisiljena povući. Primjerice, vojno slaba Albanija imala je male šanse da promijeni svoje granice s Jugoslavijom, dok je vrlo snažna nacistička Njemačka mogla izvršiti pritisak na Francusku i Veliku Britaniju kako bi nametnula teritorijalne revizije Čehoslovačkoj.

Racionalni uzroci sukoba ispituju procese donošenja odluka političkih elita koje pokreću iredentističke pokrete u instrumentalne svrhe. Unutar ovog uzroka razlikujemo dva stajališta: sukob političkih elita i teoriju diverzije. U prvom slučaju, politički čelnici koriste nacionalizam i iredentizam kao alat za suprotstavljanje političkoj oporbi pozivajući se na nacionalističke osjećaje lokalnog stanovništva. Primjerice, Slobodan Milošević je koristio iredentističke govore na Kosovu, Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini kako bi stekao političku prevlast u Srbiji. Na taj način, pokreće se iredentistički sukob i skretanje pozornosti birača s aktualnih problema. S druge strane, argentinska invazija na Falklandsko otočje često se smatra klasičnim slučajem teorije diverzije.

Nacionalni uzroci također razlikuju dva stajališta: demografski i režimski. Demografski oblik naglašava kako je vjerojatnije da će etnički homogene države biti iredentističke jer stanovništvo etnički heterogenih zemalja vrlo vjerojatno neće podržati pokret koji bi doprinio samo jednoj

etničkoj skupini i posljedično doveo do poremećaja etničke ravnoteže u zemlji. S druge strane, režimski oblik ističe kako je manje vjerojatno da će demokratske države imati sukobe iredentističkog tipa zbog povećanih institucionalnih ograničenja prilikom pokretanja međudržavnih sukoba ili rata. Na primjer, smanjenje napetosti između Mađarske s jedne, te Rumunjske i Slovačke s druge strane, povezano je upravo s uspostavom demokracije u navedenim zemljama i članstvom u EU i NATO savezu, dok su gotovo svi iredentistički sukobi inicirani od strane autoritarnih režima (Ambrosio, 2022).

1.2.5. Velike sile i ravnoteža snaga

Tijekom razvoja međunarodne zajednice mijenjaju se i institucionalni modeli sigurnosti. Jedan od najstarijih i najpoznatijih takvih sustava jest sustav ravnoteže snaga. Sustav ravnoteže snaga koncept je s dugom poviješću uporabe u teoriji, ali vrlo rijetko je zaživio u službenim dogovorima državnih aktera. Henry Kissinger uspoređuje ravnotežu snaga sa „željeznim zakonom politike“, čime indicira da je to više fikcija negoli realnost, a pojam je koji vještije upotrebljavaju jedni politički vođe u odnosu na druge. Richard Cobden za odnos snaga kaže da je to samo fantazija, samo skup zvukova bez značenja. John Bright smatra da je cijeli koncept ravnoteže moći štetna iluzija naslijeđena iz prošlosti. Navodi kako je ravnoteža snaga nemoguća jednako kao što je nemoguće postizanje perpetuum mobile⁴. Unatoč varijacijama u značenju, svi se slažu u jednom, a to je da se ravnoteža snaga često definira kao interakcija između država, koja osigurava opstanak sustava sprečavanjem dominacije ili hegemonije bilo koje države ili saveza država (Bull, 1965). Promatrajući koncept ravnoteže snaga iz današnje perspektive, on je i dalje neprovediv jer se temelji na državi kao nepovredivom subjektu međunarodnih odnosa, a država uvijek teži jačanju svoje veličine, moći, a nerijetko i teritorijalnim pretenzijama. Sustav ravnoteže snaga nije u stanju održati mir, međutim nerijetko je dovodio do sukoba. Jer, da bi se postigla ravnoteža, potreban je rat, a primjera je mnogo. Europski sustav ravnoteže snaga nije uspio spriječiti manje ratove te je čak doveo do Prvog svjetskog rata, a zanemarivanje Lige naroda i politika suparničkog saveza uzrokovali su strahote Drugog svjetskog rata. Također, svjedoci smo kako osim država postoje i drugi značajni akteri sigurnosti u međunarodnim

⁴ perpetuum mobile – zamišljeni stroj koji se može beskonačno dugo kretati ne trošeći energiju i pritom još obavljati koristan mehanički rad. U prošlosti je bilo mnogo pokušaja da se izradi takav stroj. Premda su već u 18.st mnoge znanstvene ustanove proglasile problem njegove izrade nerješivim, pokušaji da se ostvari nisu prestali do danas (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2023)

odnosima, čije se djelovanje ne može predvidjeti, niti ih se može uklopiti u matricu ravnoteže snaga. To su primjerice terorističke organizacije, koje ne vode uvijek ekspanzionističku politiku niti se njihova moć može mjeriti količinom naoružanja koje posjeduju (Jerotijević, 2016).

U kontekstu kašmirskog sukoba, ravnoteža snaga vrlo je kompleksna budući da se radi o dvije nuklearne sile – Indiji i Pakistanu. Štoviše, u kašmirski sukob neizravno se uključuju i velike sile, tj. SAD i Kina. SAD je više puta istaknuo zainteresiranost za posredovanje rješavanja sukoba u Kašmiru, dok Kina to dakako ne dozvoljava, već nastavlja s konstantnim zaokretima s politikom prema Indiji. Partnerstvo Kine i Pakistana održava se zbog toga što pakistansko gospodarstvo uvelike ovisi o Kini, dok Kina dugoročno vidi Pakistan kao siguran izlaz na Indijski ocean, što je ključno za njeno rastuće gospodarstvo i inicijativu „Pojas i put“. S druge strane, odnosi SAD-a i Indije nisu tako čvrsti. Indijska nabava ruske vojne opreme, odnosi s Iranom i članstvo u BRICS-u ne izazivaju pretjerano oduševljenje na zapadu. Unatoč tome, SAD je svjestan kako je Indija važan partner u ovom dijelu svijeta. Dakle, u kašmirskom sukobu imamo dva pola, SAD i Indiju s jedne, te Kinu i Pakistan s druge strane (Rampell, 2018).

2. GENEZA INDIJSKO – PAKISTANSKOG SUKOBA

2.1. Povijesne okolnosti

Kašmir u doslovnom prijevodu znači zemlja isušena od vode; „ka“ (voda) i „shimera“ (isušiti). Po legendi, Kašmir je bio jezero koje je isušio Kashyap, veliki svetac drevne Indije. Područje je tada bilo uključeno u carstvo Ashoke Maurye, koji na lokalitetu današnjeg Kašmira osnivaju grad Srinagar oko 250. g pr. Kr. Tijekom tog razdoblja budizam se proširio regijom Kašmira i zadržao se sve do 7. stoljeća kada hinduistički vladari preuzimaju vlast. Nova era svjedočila je uspostavi dinastije Karkota. Najpoznatiji vladar ove dinastije bio je Lalitaditya Muktapid koji je izgradio Martand; svjetski poznati hram sunca u Kašmiru. Muktapid je oporavio Kašmir od potpunog političkog i ekonomskog rasula u koji je Kašmir zapao tijekom vladavine njegovih prethodnika. Posljednji hinduistički vladar Kašmira bio je Udyan Dev. S obzirom na bolest, njegova kraljica, Kota Rani, bila je *de facto* vladarica kraljevstva. Usprkos svim problemima, bila je vrlo hrabra, oštroumna i sposobna vladarica koja je vladala dolinom čvrstom rukom. Njenom smrću 1339. godine hinduističkoj vladavini u Kašmiru došao je kraj i od tada je uspostavljena muslimanska vlast pod sultanom Shamas-ud-inom čija je dinastija vladala dolinom preko 200 godina. Najveći vladar ove dinastije nedvojbeno je bio Zain-ul-Abdin. Pod njegovom vladavinom Kašmir je kulturno i politički bio na svom vrhuncu. No, usponom Mogulskog carstva, Kašmir je pripojen istom 1586. i time je ugašena sloboda Kašmira (Junaid, 2020). Mogulsko carstvo donijelo je sa sobom novu, bogatu islamsku civilizaciju i ujedinila cijeli indijski potkontinent nakon 1500 godina. Mogule su zatim pokorili Sikhi koji su ostali na vlasti sve do 1846. godine kada su ih porazili Britanci koji su uspostavili Britansko carstvo (Indiju). Ono je opstalo sve do 1947. kada nastaju nove države, Indija i Pakistan. Britanci su prilikom raspada carstva prvotno prodali Kašmir Gulabu Singhu iz Jammua, sukladno Ugovoru iz Amritsara. Prema tom ugovoru, maharadža Gulab Singh dobio je status nezavisnog kneževskog vladara Kašmira, ali pod pokroviteljstvom Britanaca. Gulab Singh je umro 1857., zamijenio ga je Rambir Singh (1857. – 1885.), zatim Partab Singh (1885. – 1925.) te Hari Singh (1925. – 1949.). Loza Singha vladala je Kašmirom na tiranski i represivan način. Stanovnici Kašmira, od kojih su gotovo 80% činili muslimani, pokrenuli su ustanak 1931. protiv maharadže Hari Singha. Ustanak je vrlo brzo ugušen, ali muslimani su nastavili s aktivnim političkim pokretima. Godine 1932. Sheikh Abdullah je osnovao prvu političku stranku u Kašmiru - All Jammu & Kashmir Muslim Conference. Pod sve većim pritiskom stanovništva, 1934.

maharadža Singh popušta i dopušta ograničenu demokraciju u obliku zakonodavne skupštine. Međutim, nemiri u regiji su se i dalje nastavili. Odlaskom Britanaca s indijskog potkontinenta, vladari kneževina dobili su mogućnost pridruživanja Indiji ili Pakistanu ili opciju da ostanu neovisni. Uzimajući u obzir geografska i etnička obilježja, većina kneževina vrlo brzo se priključilo Indiji, odnosno Pakistanu. Međutim, u Kašmiru je Hari Singh oklijevao. Ubrzo je uslijedila pobuna većinski muslimanskog stanovništva pod pokroviteljstvom Pakistana. Nakon dolaska pakistanskih vojnih snaga u Kašmir, stvari su vrlo brzo izmakle kontroli, a maharadža Singh je u potpunosti izgubio nadzor u Kašmiru. Stanovništvo je tražilo pridruživanje Pakistanu. Singh je tada, bojeći se totalne eskalacije i rata, popustio te pod indijskim pritiskom 26. listopada 1947. potpisao Ugovor o pridruživanju kneževine Indiji nakon održavanja plebiscita⁵. Dan kasnije, u pismu generalnog guvernera Indije, Lorda Mountbattena maharadži Singhu, jasno se navodi da će Kašmir biti pripojen Indiji nakon izglasavanja stanovništva Kašmira. Međutim, svjesna ishoda, Indija nikad nije provela plebiscit. Dakako, navedena situacija je toliko kulminirala da su Indija i Pakistan međusobno zaratili zbog Kašmira. Tijekom rata, Indija je prva iznijela kašmirski spor pred UN 1. siječnja 1948. Već sljedeće godine, 1949., UN je uspostavio liniju razgraničenja (Britannica, 2023).

Slika 2. Uspostavljena linija razgraničenja između Indije i Pakistana (Gul, 2023)

⁵ plebiscit – oblik neposredne demokracije u kojem se građani organizirani izjašnjavaju o pitanju koje im je postavljeno. U suvremenom značenju, praksu izjašnjavanja plebiscitom uveo je Napoleon Bonaparte postavivši pitanje narodu prihvaćaju li ga za doživotnog konzula. Plebiscitom se građani obično izjašnjavaju o nekim temeljnim pitanjima poput izbora vladara i oblika vladavine odgovarajući na pitanje s da ili ne; plebiscit se ne razlikuje bitno od referenduma (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, 2023)

2.2. Prvi Indijsko – pakistanski rat

Indijsko – pakistanski ratovi su započeli od samog stjecanja neovisnosti navedenih zemalja. Prvi je započeo 1947., a uzrok je bila podjela Kašmira. Do sukoba je došlo zbog nazočnosti naoružanih pakistanskih planinskih plemena koja su prošla kašmirsku granicu te pokrenule veliku invaziju na Srinagar, glavni grad Kašmira. Lokalne državne snage ubrzo su poražene, a maharadža Hari Singh je bio prisiljen potražiti pomoć Indije kako bi zaustavio ustanak. Indijci su postavili uvjet kojim su se obvezali reagirati, ali samo ukoliko Singh potpiše ugovor o pristupanju Kašmira Indiji. Nakon što je on to učinio, Indija je odmah reagirala te poslala vojne snage u Kašmir i tako je započeo rat (Ali, 2010). Pakistanske paravojne i plemenske formacije su kao glavni cilj imale zauzimanje Srinagara te okupaciju zračne luke kako bi je osigurali od dolaska indijskih snaga. Za vrijeme prodora prema Srinagaru, pakistanske snage provodile su masovna ubojstva, silovanja i pljačkanje kuća. Da vojne snage nisu gubile vrijeme na pljačku i silovanja, možda bi čak i uspjele zauzeti aerodrom u Srinagaru. Tada se ni indijske snage ne bi mogle iskrcati, što bi imalo značajne operativno-strateške učinke (Gates, 2018). Nakon dolaska indijskih snaga na područje Kašmira, započelo je protjerivanje i povlačenje pakistanskih snaga te je Indija ubrzo vratila pod nadzor čitavu Kašmirsku dolinu. Zima i nepristupačan teren prožet planinskim lancima zaustavili su daljnje napredovanje indijskih snaga. Nakon dugog vremena „pat“ pozicije, obje su se zemlje dogovorile o prekidu vatre te uspostavile liniju razgraničenja⁶ pod posredovanjem UN-a. Također, Pakistan je morao povući većinu svojih vojnih i paravojnih snaga, zadržavajući u regiji samo prijeko potrebno sigurnosno osoblje za očuvanje zakona i reda. Pakistan je uspio zadržati oko dvije petine kašmirskog teritorija (Azad Kašmir), dok je Indiji pripao razvijeniji dio (Jammu i Kašmir). Naposljetku, rat je rezultirao s oko 6 tisuća indijskih i 20 tisuća pakistanskih žrtava (Šabanić, 2016).

2.3. Drugi Indijsko – pakistanski rat

Također poznat i kao Drugi kašmirski rat, nastao je kao kulminacija niza sukoba koji su se dogodili od travnja do rujna 1965. godine između Indije i Pakistana oko regije Kašmir. Rat je započeo nakon neuspješne pakistanske operacije „Gibraltar“ koja je bila osmišljena za infiltraciju i invaziju preko već određene linije razgraničenja.

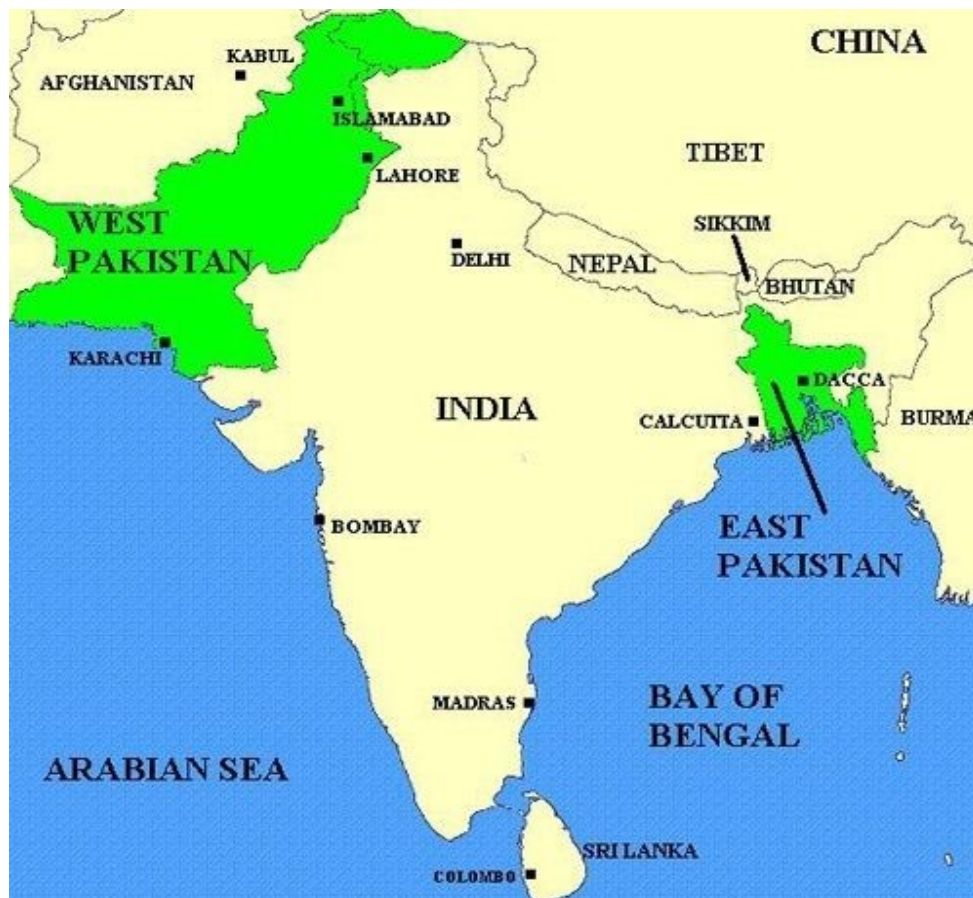
⁶ Linija razgraničenja – iako nije zakonski priznata međunarodna granica, smatra se *de facto* granicom između Indije i Pakistana iako obje nacije negiraju njenu zakonitost (Wirsing, 1998).

Pakistanski vojni režim odlučio se pokrenuti navedenu ofenzivu ohrabren činjenicom da je tada aktualni indijski premijer Javaharlal Nehru preminuo. Smatrali su kako u indijskoj vojsci vlada nedisciplina, da ista pati od manjka morala te da je upravo tada pravo vrijeme za osvajanje Kašmira. Ayub Khan, pakistanski diktator, zajedno je s ministrom vanjskih poslova, Zulfikarom Ali Butom, vjerovao da se Indija neće moći suprotstaviti jakom Pakistanu. Potaknut navedenim, Pakistan je u operaciji „Gibraltar“ odlučio gomilati vojne snage preko linije razgraničenja i tim činom je započeo Drugi Indijsko – pakistanski rat (Ali, 2010). S obzirom da je više od 700 tisuća vojnika bilo postavljeno na borbene položaje, u ovom je ratu došlo do najvećeg gomilanja vojnika u Kašmiru u povijesti. Većinu rata na kopnu vodile su oklopne i pješačke postrojbe, uz znatnu potporu zračnih snaga. U početku je indijska vojska postizala veće uspjehe, zauzimajući važne položaje u planinskim lancima u regiji. Međutim, Pakistan je ubrzo napredovao te prodro u područja Tithwal, Uri i Punch, dok je Indija zauzela prolaz Haji Pir, čak osam kilometara unutar pakistanskog teritorija. Teritorijalno prodiranje Indije ubrzo se suočilo s protunapadom pakistanske vojske u južnom sektoru Punjab, gdje su tehnički nadmoćniji pakistanski tenkovi nanijeli teške gubitke indijskoj vojsci. Nedugo zatim, Indija je angažirala svoje zračne snage kako bi onesposobili pakistansko oklopništvo. Odmičući, rat je išao prema „pat“ poziciji, gdje su obje nacije držale određene dijelove teritorija one druge. Iako niti jedna država nije službeno objavila rat, on se odlikovao velikim angažmanom vojnog zrakoplovstva i oklopništva te značajnim razaranjima vojnih postrojenja uz mnogobrojne vojne žrtve. Indija je imala premoć u ljudstvu (22 divizije s otprilike pola milijuna vojnika) i oružju (oko 350 tenkova i 500 borbenih aviona) nasuprot Pakistanu koji je brojao oko 230 tisuća vojnika te oko 200 tenkova i 200 borbenih aviona. Rat je trajao svega pet mjeseci, a rezultirao tisućama žrtava na obje strane. Rat nije obilovao dubljim teritorijalnim prodiranjima, a razlog je taj što niti jedna strana nije uvidjela priliku za značajnija teritorijalna osvajanja (Global Security, 2011). Rat je završen potpisivanjem mirovnog sporazuma u Taškentu 4. siječnja 1966. gdje su pod okriljem SAD-a i SSSR-a indijski premijer Lal Bahadur Shastri i pakistanski predsjednik Ayub Khan potpisali sporazum o povlačenju na prvotnu liniju razgraničenja. Dakako, prekidom vatre kašmirsko pitanje i dalje je ostalo neriješeno, a sporovi koji su doveli do novog oružanog sukoba i dalje ostali aktualni. Iako je pretrpio veće gubitke, Pakistan nikada nije priznao vojni ni diplomatski poraz, što će rezultirati s još dva rata (Šabanić, 2016)

2.4. Treći Indijsko – pakistanski rat

Treći Indijsko – pakistanski rat odvijao se krajem 1971., a rezultirao je još jednim porazom pakistanske vojske te stvaranjem nove države, Bangladeša.

Raspadom Britanske Indije te stjecanjem neovisnosti 1947., Pakistan se dijelio na istočni i zapadni (vidi Slika 3.). Pakistan je tada brojao oko 130 milijuna ljudi, od kojih je čak 75 milijuna živjelo u Istočnom Pakistanu. U Istočnom Pakistanu većina stanovništva govorila je bengalski jezik te bila bengalske narodnosti. Iako se njime uglavnom služilo stanovništvo Zapadnog Pakistana, pakistanska vlada pokušala je nametnuti *Urdu* kao jedini službeni jezik u cijelom Pakistanu. Dakako, Bengalci su vodili konstantnu borbu za ravnopravnost bengalskog jezika. Također, gospodarska neuravnoteženost bila je poprilično naglašena, gdje je Istočni Pakistan bio izvozno jača regija države, ali većina prihoda je odlazilo u Zapadni Pakistan. Stalna eksploatacija dobara, pokušaj nametanja jezika, ali i dominacija zapadno-pakistanskih kadrova u vodećim vojnim i političkim strukturama vlasti doveli su do jačanja pokreta i želje za odcjepljenjem Istočnog Pakistana (Škrabalo, 1997).

Slika 3. Zapadni i Istočni Pakistan (Šćepanović, 2017)

Porijeklo trećeg Indijsko – pakistanskog rata bilo je drugačije od prethodnih sukoba. Neuspjeh pakistanske vladajuće garniture da ovlada na željeni način u Istočnom Pakistanu dovelo je do secesionističkog pokreta tijekom 1971.godine. Sheikh Mujibur Rahman, predsjednik Awami lige, vodeće političke stranke u Istočnom Pakistanu, predstavio je tzv. „Formulu 6 točaka“ (eng. Six point movement) kojom je pozvao na autonomiju Istočnog Pakistana. Ona se smatra prekretnicom bangladeške borbe za neovisnost. Ovakav pokret naišao je na žestok otpor u vladajućim krugovima Pakistana, a pozdravljen je jedino u Istočnom Pakistanu. Vrlo brzo dolazi do političke krize i pokretanja pobune te naposljetku i oružanog sukoba. Dana 26. ožujka 1971., pakistanska vojska pokreće intervenciju u Daccu u Istočnom Bengal. Već prvi dan sukoba ubijeno je preko 10 tisuća civila (Škrabalo, 1997). Kao plod svakodnevnih vojnih akcija, gotovo 10 milijuna izbjeglica pobjeglo je u susjednu državu Indiju, najviše u Zapadni Bengal. Budući da sukobi nisu jenjavali, indijski je parlament, u nedostatku političkog rješenja za sukob u Istočnom Pakistanu, oblikovao strategiju kojom će pomoći u uspostavi neovisnosti Bangladeša. Pakistan je to shvatio kao miješanje u državne unutrašnje poslove. Indira Gandhi, tadašnja predsjednica indijske vlade izjavila je: „Ono za što se govorilo da je unutrašnji problem Pakistana postalo je unutrašnji problem Indije“ (ibid.). Indija je, kako bi zaštitila samu sebe od masovnog priljeva novih izbjeglica, a samim time i potencijalne humanitarne katastrofe, donijela stratešku odluku te odlučila ući u rat. Iako postoji povijest dugogodišnjih nesuglasica s Pakistanom oko Kašmira, u ovom slučaju se radilo isključivo o zaštiti svojih granica i vlastitih interesa. Iako je Indija je već ranije započela s obučavanjem bengalskih naoružanih boraca, rat je službeno započeo 3. prosinca 1971. uključivanjem Indije u građanski rat između Zapadnog i Istočnog Pakistana, a za krajnji cilj je imao uspostavu nezavisnog Bangladeša. Tog dana, Pakistan je pokrenuo zračni napad na čak sedam indijskih zračnih luka. Napadi nisu uspjeli nanijeti veću štetu, a indijsko ratno zrakoplovstvo je već sljedeći dan postiglo zračnu nadmoć te potisnulo pakistanske zračne snage. Indijska vojska je silovitim naletima vrlo brzo svladala i ponizila pakistansku, te su 16. prosinca zauzele Daccu i tim činom je došlo do kapitulacije pakistanske vojske. Službeni kraj rata dogodio se 17. prosinca kada je pakistanski predsjednik Yahya Khan zapovjedio svojim snagama da obustave borbe. Tom prigodom, Sheikh Mujibur Rahman je prilikom povratka u Daccu izjavio: „Poručujem narodu Pakistana: neka vam je sa srećom! Vi niste odgovorni za ono što je vaša vojska činila mojoj zemlji. Ali žalim, više nije moguće da Bangladeš živi zajedno s Pakistanom“ (ibid.). Pakistan je priznao Bangladeš tek 22. veljače 1974. i izrazio žaljenje za zločinima koji su počinjeni.

2.5. Četvrti Indijsko – pakistanski rat

Četvrti Indijsko – pakistanski rat, poznatiji i kao Kargilski rat, bio je kratak, ali intenzivan vojni sukob između Indije i Pakistana koji se dogodio u okrugu Kargil u regiji Jammu i Kašmir 1999. Himalajska visoravan na čak 4200 metara nadmorske visine postala je novo bojište između sukobljenih strana (Ali, 2010). Iako vrlo rijetko naseljena, regija Kargil dominira dolinom Inda, dok je sam grad Kargil smješten 8 kilometara unutar indijske linije razgraničenja. Okrug Kargila je i ranije bio mjesto graničnih sukoba između dviju zemalja, ali Kargilski rat je bio najveći i najsmrtonosniji od svih ranijih sukoba na tom području. Sukob je započeo početkom svibnja 1999. kada je indijska vojska saznala da su se pakistanske vojne i paravojne snage infiltrirale u teritorij pod indijskom nadležnošću. Nakon što je otkrila infiltraciju, Indija je započela snažne kopnene i zračne napade na pakistanske snage. Nakon dvomjesečne borbe Indija je pobijedila, što je predstavljalo novi snažan udarac za pakistansku vojsku koja je ponovno poražena u međusobnom sukobu (Šabanić, 2016). Paralelno s bitkom na terenu, intenzivno su se vodile diplomatske rasprave između zaraćenih strana. Sartaj Aziz, pakistanski ministar vanjskih poslova, posjetio je New Delhi 12. lipnja, međutim njegovi razgovori s indijskim ministrom vanjskih poslova Jaswant Singhom nisu urodili plodom. Uslijedili su sastanci vojnih čelnika obje zemalja, a u tjednima koji su slijedili pritisak međunarodne zajednice na Pakistan je bio toliko velik da je on naprosto bio primoran povući svoje vojne snage na svoju liniju razgraničenja. U prvom redu je to bio američki predsjednik Bill Clinton, koji je uvjerio pakistanskog premijera Nawaz Sharifa da povuče pakistanske snage iz Kargila (Gates, 2018).

Pakistan je ušao u ovaj rat iz dva razloga; pokušavajući uvući SAD u sukob kako bi riješio slučaj Kašmira, što im u konačnici nije pošlo za rukom, dok je s druge strane htio osigurati kontrolu nad komunikacijom između kargilske regije i Indije (jedina cesta koja spaja Srinagar s Kargilom). Za Indiju pak, sukob je predstavljao granični rat u kojem nisu dozvolili Pakistanu da preuzme dio njihovog teritorija (ibid.). Bio je to sukob na velikoj nadmorskoj visini koji je mogao eskalirati u potpuni rat između dvije nuklearno naoružane zemlje. Kargilski rat istaknuo je i potrebu za nastavkom dijaloga i diplomacije za rješavanje pitanja Kašmira. Također, naglasio je opasnost od eskalacije lokaliziranih sukoba u regiji u ratove velikih razmjera, posebice u slučaju sukoba nuklearnih sila. Od završetka Kargilskog rata, obje su zemlje poduzele različite pokušaje poboljšanja odnosa, no pitanje Kašmira i dalje ostaje neriješeno, a napetosti između sukobljenih strana i dalje su aktualne.

3. ULOGA UN-a U PODRUČJU KAŠMIRA

Unatoč očiglednoj iznudi Singhova potpisa za pridruživanje Indiji zbog sve većeg pritiska Pakistana i lokalnog stanovništva, indijsko političko vodstvo bilo je uvjereneno kako je Hari Singh kao legitimni predstavnik Kašmira potpisivanjem Ugovora o pridruživanju dao Indiji zakonsko i legalno pravo na kneževinu. S obzirom na navedeno, Indija se uključila s vojnim snagama u kašmirsku regiju te uspjela stići do Srinagara, glavnog grada Kašmira. Međutim, nije uspjela u potpunosti zauzeti regiju koja joj je pripala sukladno Ugovoru o pridruživanju. Budući da je snažna zima prekinula daljnje indijsko napredovanje, Nehru je odlučio pozvati Ujedinjene narode, točnije Vijeće sigurnosti da posreduje u rješavanju kašmirskog pitanja, vjerujući kako će UN prisiliti Pakistan na povlačenje (Subbiah, 2004). Već 1. siječnja 1948. Nehru je napisao pismo Vijeću sigurnosti tvrdeći sljedeće: „Prema članku 35. Povelje Ujedinjenih naroda, svaka članica može Vijeću sigurnosti skrenuti pozornost na bilo koju problematiku čije bi odvijanje moglo ugroziti održavanje međunarodnog mira i sigurnosti. Takva situacija trenutno postoji između Indije i Pakistana zahvaljujući pomoći koju gerilci dobivaju od Pakistana za djelovanja protiv Jammu i Kašmira, države koja je pristupila Indiji...Vlada Indije traži od Vijeća sigurnosti da pozove Pakistan da smjesta prekine čin agresije na Indiju.“ Pakistan je dakako, odgovorio vlastitim pismom Vijeću sigurnosti UN-a 15. siječnja. 1948., odbacujući tvrdnje Indije, iznoseći vlastito stajalište u vezi kašmirskog pitanja. Na veliko ogorčenje Indije, Vijeće sigurnosti UN-a nije naredilo Pakistanu da se povuče, već je 20. siječnja 1948. donijelo Rezoluciju 39 kojom se uspostavlja Komisija UN-a za Indiju i Pakistan (UNCIP). UNCIP je dobio zadaću istražiti i utvrditi činjenice na terenu te djelovati kao posrednik između Indije i Pakistana kako bi se riješio navedeni spor. Unatoč iskazanim naporima Vijeća sigurnosti za rješavanje kašmirskog pitanja, borbene aktivnosti su se nastavile, a suprotstavljene strane sukobile su se čim se snijeg počeo otapati. Nakon nekoliko mjeseci zasjedanja, Vijeće sigurnosti UN-a 21. travnja 1948. donijelo je mnogo detaljniju Rezoluciju 47, kojom se nastojalo pružiti konkretne smjernice za rješavanje sukoba. Ukratko, Rezolucija 47 poziva Pakistan da povuče svoje snage s kašmirskog područja, nakon čega bi Indija povukla svoje snage, a UN uspostavio stručno tijelo za provedbu plebiscita u Kašmiru. U plebiscitu bi se lokalno stanovništvo imalo priliku izjasniti žele li se pridružiti Indiji ili Pakistanu, dok bi UNCIP nadzirao provedbu plebiscita.

Vijeće sigurnosti imalo je jasnu namjeru, preko Rezolucije 47 provesti načelo samoodređenja. Međutim, u praksi je pitanje samoodređenja vrlo brzo preraslo u zabrinutost zbog ponovnog

pokretanja sukoba. Do vremena kad se UNCIP i službeno oformio i stigao u Kašmir, 20. srpnja 1948., Muhammad Ali Jinnah, bivši pakistanski generalni guverner, zapovjedio je pakistanskoj vojsci da okupira teritorij koji su do tada držale lokalne paravojne formacije i propakistanski pobunjenici. Iako je ova zapovijed izdana prije donošenja Rezolucije 47, Pakistan je u potpunosti zanemario stavke Rezolucije 47 kojim se Pakistan poziva na povlačenje svojih snaga. Budući da niti jedna strana nije pristala na povlačenje vlastitih snaga, uvjeti za provedbu plebiscita nikad nisu postavljeni. S obzirom na navedeno, UNCIP je pozvao obje strane da prihvate primirje i sklope prekid vatre koji bi trebali nadgledati promatrači UN-a. Iako su Indija i Pakistan na kraju pristali na prekid vatre i predloženu liniju razgraničenja koja je stupila na snagu ugovorom iz Karachija 1. siječnja 1949., UNCIP nije uspio posredovati u bilo kakvom dogovoru o demilitarizaciji Kašmira ili stvaranju uvjeta za provedbu plebiscita (Snedden, 2013). Pakistan nije htio povući svoje snage vjerujući da bi u tom slučaju Indija ne bi ispunila svoje obveze iz Rezolucije te da bi odmah zauzela prethodno osvojen pakistanski teritorij. Pakistan je stoga inzistirao da svako povlačenje pakistanskih trupa bude usklađeno s povlačenjem indijske vojske, dok bi nakon paralelnog povlačenja snaga trebalo provesti plebiscit. Indija, svjesna posljedica koje bi se dogodile eventualnom provedbom plebiscita (s obzirom da se u Kašmiru nalazi većinski muslimansko stanovništvo, op.a) odbila je takav prijedlog Pakistana. Indija je i dalje čvrsto ustrajala u svom stavu da je Ugovorom o pridruživanju Kašmir legalno postao dijelom Indije, a da je Pakistan pokrenuo agresijski rat kako bi pripojio indijski teritorij (Hajari, 2015). Iako se fokus UNCIP-a vrlo brzo okrenuo ka posredovanju okončanja rata između Indije i Pakistana, cijelo vrijeme su slijedili stav Rezolucije te inzistirali na održavanju plebiscita. Razni autori tvrde kako je slučaj Kašmira specifičan jer dolazi do sukoba normi državnog suvereniteta s načelom samoodređenja. Štoviše, navode kako je UNCIP uglavnom zanemario predstavnike lokalne kašmirske vlasti te komunicirao s indijskim, odnosno pakistanskim političkim predstavnicima (Snedden, 2013). Iako je UNCIP službeno priznao Sheikha Abdullaha kao „premijera države Jammu i Kašmir“, uglavnom je izbjegavao kontakt s njim i njegovom administracijom tijekom boravka na kašmirskom području. Sheikh Abdullah je jasno dao prednost Indiji u odnosu na Pakistan, no čini se kako je imao namjeru postići kašmirsku neovisnost ili u slučaju da ne uspije, osigurati da Kašmir ostane autonomni protektorat (BBC, 2019). Dakako, UNCIP je htio izbjeći bilo kakvu akciju koja bi se mogla protumačiti kao zauzimanje određene strane u sporu ili čak priznavanje nove države. UNCIP i Vijeće sigurnosti su smatrali kako je kašmirski sukob isključivo teritorijalni spor Indije i Pakistana. Ni u kojem slučaju ne bi podržali bilo kakvu opciju neovisnosti Kašmira. Tome u prilog

idu i tri izvješća UNCIP-a (S/1100, S/1196 i S/1430) u kojima se ne spominje čak niti razmatranje treba li predloženi plebiscit uključiti i drugu opciju osim izravnog glasanja o tome kojoj će se državi pridružiti. U prosincu 1949. UNCIP je podnio svoje konačno izvješće Vijeću sigurnosti u kojem je iskreno priznao svoj neuspjeh u demilitarizaciji područja ili da posreduje u sporu između Indije i Pakistana. Iako je tvrdio da je provedba plebiscita najučinkovitije sredstvo utvrđivanja legitimnog suvereniteta nad Kašmirom, UNCIP navodi kako je okvir Rezolucije 47 već zastarjeli obrazac te sugerirao kako bi UN trebao razmotriti alternativne metode rješavanja spora, uključujući i arbitražu. No kako je vrijeme odmicalo, Indija je postajala sve oštrija prema svim prijedlozima UN-a, vjerujući da je Vijeće sigurnosti općenito, a posebno Velika Britanija i SAD pristrano prema Pakistanu (Ankit, 2010). Iako je Pakistan bio spreman održati plebiscit, izražavao je iznimno nepovjerenje prema Indiji te je odbio učiniti bilo kakav prvi korak pri povlačenju vojnih snaga. Izgledi za održavanje uspješnog plebiscita gotovo su svaki dan bili narušeni zbog konstantnog kršenja prekida vatre s obje strane. Štoviše, Indija je čak i organizirala smjenu i uhićenje Sheikha Abdullaha 1953. zbog njegovih aspiracija prema neovisnosti, zamijenivši ga nizom postavljenih proindijskih marioneta putem navodno namještenih izbora (Snedden, 2013). Krajem 1954. Nehru je izjavio da je američki savez s Pakistanom „promijenio cijeli kontekst kašmirskog pitanja“ te da plebiscit nije opcija koju Indija podržava. Na kraju, Vijeće sigurnosti UN-a donijelo je u siječnju 1957. Rezoluciju 122 u kojoj je izrazilo frustraciju nedostatkom napretka i ponovilo svoje stajalište kako se budućnost Kašmira može odlučiti samo slobodnim i poštenim plebiscitom. Međutim, UN nikad nije bio voljan forsirati taj stav nametanjem sankcija ili drugih mjera kojim bi jednostavno prisilile sukobljene strane na suradnju. Postupno, UN je odustao od pokušaje provedbe načela samoodređenja za Kašmir. Zanimljivo, 1958., UN je zanemario imenovanje još jednog predstavnika za Indiju i Pakistan, čime je znakovito „oprao ruke“ od kašmirskog pitanja. Doista, tijekom Drugog i Trećeg indijsko – pakistanskog rata 1965. i 1971., Vijeće sigurnosti donijelo je samo rezolucije u kojima se zahtijeva prekid vatre između dviju strana, ne spominjući narod Kašmira, pitanje plebiscita ili pravo na samoodređenje (S/RES/211 i S/RES/307).

3.1. Misija UNMOGIP

U siječnju 1948. Vijeće sigurnosti usvojilo je Rezoluciju 39, osnivajući Komisiju UN-a za Indiju i Pakistan (UNCIP) za istraživanje i posredovanje u sporu. U travnju 1948., Vijeće sigurnosti donosi Rezoluciju 47 kojom uključuje korištenje tzv. vojnih promatrača za nadzor sukoba u Kašmiru. Na

preporuku UNCIP-a, glavni tajnik uspostavio je misiju UNMOGIP (United Nations Military Observer group in India and Pakistan) te imenovao zapovjednika vojnih promatrača (u daljnjem tekstu CMO) koji je ujedno i voditelj misije (HOM), te osigurao skupinu vojnih promatrača koji će mu pomagati.

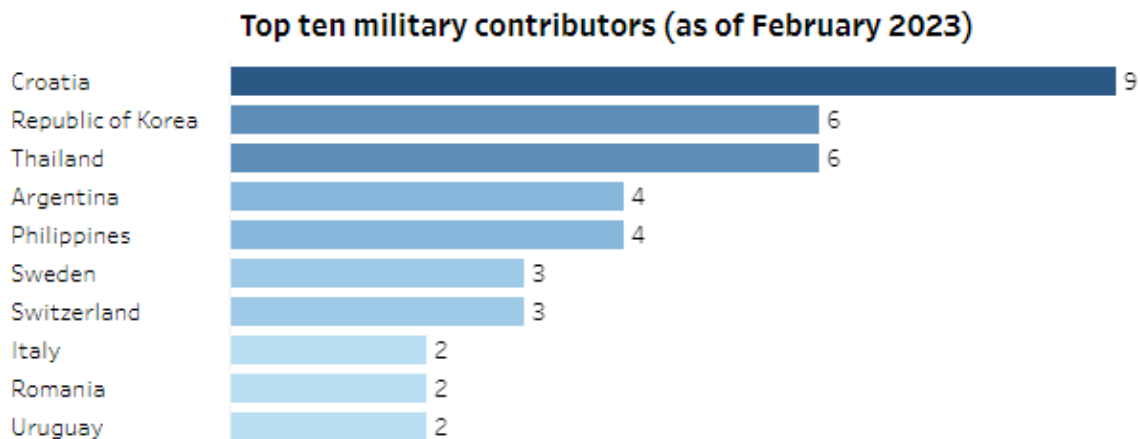
Slika 3. Razmještaj terenskih postaja UN-a u kašmirskoj regiji (Timetoast, 2023)

Prvi tim nenaoružanih vojnih promatrača stigao je u područje misije u siječnju 1949. kako bi nadzirao prekid vatre između Indije i Pakistana. Zadaće promatrača, kako ih je definirao CMO, bile su pratiti lokalne vlasti u njihovim istragama, prikupiti što je više moguće informacija o spornim

aktivnostima te izvještavati potpuno, točno i nepristrano. Također, trebali su izbjegavati bilo kakvo uplitanje između suprotstavljenih strana. Takve zadaće ostale su na snazi sve do sklapanja Karachi sporazuma 27. srpnja 1949. kojim je uspostavljena linija razgraničenja koju će nadzirati promatrači UN-a. Tim sporazumom definirano je kako će UNCIP stacionirati promatrače na najpogodniju lokaciju, a da će liniju razgraničenja, odnosno „crtu primirja“ na terenu međusobno provjeravati lokalni zapovjednici za svake strane uz pomoć vojnih promatrača UN-a. Eventualna kršenja odredbi primirja trebala su se proslijediti prema CMO, čija bi odluka bila konačna. Nakon raspuštanja UNCIP-a 30. ožujka 1951., Vijeće sigurnosti donijelo je Rezoluciju 91 u kojoj se navodi kako će UNMOGIP nastaviti nadzirati primirje u kašmirskom području. Zadaće su ostale iste, a to su promatranje i izvješćivanje, istraživanje pritužbi o kršenju prekida vatre te podnošenje redovitih izvješća prema Glavnom tajniku UN-a. Krajem 1971. te izbijanjem Trećeg indijsko – pakistanskog rata, započinju novi sukobi uz granice Istočnog Pakistana koji su bili povezani s pokretom za neovisnost te stvaranjem Bangladeša. Kad je primirje stupilo na snagu, obje strane su pomjerile svoje snage na liniji razgraničenja u Kašmiru. Slijedom toga, Vijeće sigurnosti je iste godine usvojilo Rezoluciju 307 kojom je zahtijevalo trajan prekid vatre u svim područjima sukoba te inzistiralo da Indija i Pakistan povuku svoje snage na liniju razgraničenja definiranu Sporazumom iz Karachija. Međutim, Indija i Pakistan su u srpnju 1972. potpisali novi, Sporazum iz Simle, kojim su definirali novu liniju razgraničenja u Kašmiru, koja je uz manja odstupanja slijedila istu granicu kao i ona uspostavljena Sporazumom iz Karachija 1949. No, nakon toga Indija je zauzela stav da je mandat UNMOGIP-a istekao, budući da se odnosio konkretno na liniju razgraničenja prema Sporazumu iz Karachija. S druge strane, Pakistan nije prihvatio taj stav te je tražio da se misija i dalje nastavi. S obzirom na neslaganje dviju strana oko mandata i zadaće UNMOGIP-a, Glavni tajnik je istaknuo kako se UNMOGIP može ukinuti samo odlukom Vijeća sigurnosti. Od Sporazuma iz Simle, Indija je zauzela politiku nepriznavanja prema trećoj strani u svojim bilateralnim pregovorima s Pakistanom oko kašmirskog pitanja. Indijske vlasti nisu podnijele nikakve pritužbe UNMOGIP-u još od siječnja 1972., ograničavajući aktivnosti vojnih promatrača UN-a na indijskoj strani linije razgraničenja. No, ipak im nastavljaju pružati potrebitu sigurnost, prijevoz i druge usluge. Pakistanske vlasti pak, sve do danas su nastavile podnositi pritužbe UNMOGIP-u zbog navodnog kršenja primirja. Od osnutka misije 1949., u kašmirskom području živote je položilo ukupno 13 djelatnika UN-a (United Nations, 2023).

3.2. Doprinos RH u rješavanju sukoba

Trenutno u UNMOGIP-u služe ukupno 44 vojna promatrača iz deset različitih zemalja (Hrvatska, Južna Koreja, Argentina, Tajland, Rumunjska, Urugvaj, Italija, Švicarska, Švedska i Filipini). Republika Hrvatska s ponosom može istaknuti kako u navedenoj misiji sudjeluje s najvećim brojem vojnih promatrača, ukupno 9 (United Nations, 2023).

Slika 4. Vojni promatrači u misiji UNMOGIP (United Nations, 2023)

Sudjelovanje u međunarodnim mirovnim operacijama u skladu je sa strateškim opredjeljenjem Republike Hrvatske, čime se RH svrstava među aktivne članice međunarodne zajednice koje su spremne preuzeti dio tereta za očuvanje globalne sigurnosti. Pripadnici OS RH sudjeluju u mirovnoj misiji u Indiji i Pakistanu na temelju odluke Hrvatskog sabora od 11. prosinca 2009. godine kojom je moguće uputiti do deset pripadnika OS RH. Republika Hrvatska u ovoj misiji sudjeluje s pripadnicima Oružanih snaga još od 2002. godine, kada je u misiju uputila svoja prva dva vojna promatrača. Svega 3 godine nakon, od prosinca 2005. do prosinca 2007. godine dužnost zapovjednika misije obnašao je hrvatski general bojnik Dragutin Repinc, što je najviša dužnost koju je hrvatski predstavnik obnašao u misiji UN-a. Zanimljivo je kako je bilo potrebno tek 10 godina od završetka Domovinskog rata do imenovanja generala Repinca na mjesto zapovjednika misije UNMOGIP. Time je RH pokazala kako je vrlo brzo prošla put od primateljice mirovnih snaga UN-a, do toga da daje stručni kadar za najviše dužnosti u jednoj od najsloženijih mirovnih misija u svijetu. Prilikom imenovanja na dužnost zapovjednika misije, general Repinc istaknuo je kako je iskustvo iz Domovinskog rata od velikog značaja za sve pripadnike OS RH koji odlaze u mirovne operacije UN-a i NATO-a. Nadalje, ističe kako je s obzirom na postojanje civilnog i vojnog aspekta mirovne misije moguća neusklađenost djelovanja, što proizlazi iz različitih

standardnih operativnih postupaka prilikom odrađivanja zadaća. Upravo iz tog razloga zapovjednik misije mora prilagoditi vlastiti stil vođenja i upravljanja koji je svojstven za civilno – vojnu suradnju, što predstavlja jedan od najvećih izazova misije, a o njemu uvelike ovisi uspjeh misije. Osim toga, ostale zadaće s kojima se vojni promatrači susreću u misiji UNMOGIP protežu se od klasičnih vojnih postupaka do upotrebe diplomatskih i pregovaračkih vještina. Kako bi što bolje proveli svoj mandat od godinu dana, za upućivanje vojnih promatrača potrebna je visoka razina različitih vještina poput odličnog poznavanja engleskog jezika, usvajanje vještina vođenja, planiranja, organiziranja i timskog rada, posredovanja te pregovaranja. Za što bolju pripremu za navedene zadaće i izazove, hrvatski časnici koji se upućuju na sudjelovanje u svojstvu vojnih promatrača u misiju UNMOGIP prolaze pripremnu obuku u Središtu za međunarodne vojne operacije „Josip Briški“ u Rakitju. Na temelju iskustva stečenog na zapovjednoj funkciji u mirovnoj misiji UNMOGIP, general Repinc naglasio je i nekoliko ključnih točaka oko kojih se mora usredotočiti priprema za sudjelovanje u mirovnim misijama. Objasnivši kako je sudjelovanje u međunarodnim mirovnim operacijama budućnost OS RH, smatra kako je jedna od temeljnih značajki povećanje broja osoba koje imaju mogućnost sudjelovanja u mirovnim misijama. Dakako, potonje je od iznimne važnosti pošto uvježbanost i pripremljenost vojnog kadra uvelike ovisi o sudjelovanju u raznim vojnim vježbama i aktivnim sukobima (Jakešević, 2012).

Svojom novom ulogom u međunarodnoj zajednici, Republika Hrvatska daje izniman doprinos globalnom miru i stabilnosti prihvaćajući suvremene izazove za očuvanjem mira, ali i prepoznaje priliku za razvijanje međudržavnog partnerstva. Iz godine u godinu, Hrvatska je povećavala svoje sudjelovanje u operacijama potpore miru pod okriljem UN-a, NATO-a, ali i EU. S obzirom da je RH započela sa sudjelovanjem u operacijama potpore miru 1999. godine upućivanjem deset vojnih promatrača u Siera Leoneu, znači da je iza nje 24 godine kontinuiranog sudjelovanja u međunarodnom očuvanju mira kroz mirovne operacije. Tijekom sudjelovanja u operacijama potpore miru stečena su dragocjena iskustva koja su uvelike i doprinijela pripremanju i ulasku Republike Hrvatske u euroatlantske integracije. Uz sve navedeno, brojni pripadnici OS RH kroz mirovne misije imaju priliku profesionalnog razvoja unutar vojne karijere (OSRH, 2020).

4. SCENARIJI RJEŠAVANJA „KAŠMIRSKOG PITANJA“

Trenutno, Indija i Pakistan su u fazi „zamrznutog“ sukoba. Zamrznuti sukob predstavlja situaciju u kojoj je ratni sukob završio, ali u kojem mirovni sporazum ili drugi politički akti nisu doveli do rješenja sukoba i zadovoljenja sukobljenih strana (The Economist, 2008). Potencijalni peti rat između Indije i Pakistana i dalje je realna mogućnost zbog etničko-religijskih i svih ostalih prethodno navedenih sukoba. Ono što najviše treba zabrinjavati međunarodnu zajednicu je to što kašmirsko pitanje potencijalno može prijeći u novi rat koji bi vrlo lako mogao eskalirati na cijelu regiju. Budući da je riječ o dvije zemlje koje posjeduju nuklearni arsenal, ne može se odgovorno tvrditi da bi potencijalno izazivanje novog sukoba zauzelo isključivo konvencionalne oblike ratovanja. U slučaju nuklearnog napada, sukob bi vrlo vjerojatno poprimio regionalne ili čak globalne razmjere. Isto tako, vladajuće garniture obje zemlje nisu uspjele pozitivno utjecati jedne na drugu kako bi se postiglo primirje. Status trenutnog zamrznutog sukoba privremeno kupuje vrijeme kako bi se obje strane odlučile za strategiju u kojem smjeru krenuti. Vrijedi istaknuti kako je i zadnje podizanje tenzija iznenađujuće pokrenula Indija, iako je većinu prijašnjih oružanih sukoba na području Kašmira pokrenuo Pakistan. Indija je naime, u kolovozu 2019. preko vladajuće stranke i premijera Narendre Modija odlučila zanemariti članak 370. Ustava koji ukida ustavnu autonomiju indijskog dijela Kašmira. Navedenim člankom indijski dio Kašmira imao je vlastitu zastavu i ustav, ali i slobodu u svim pitanjima osim vanjske politike i obrane. BJP (eng. Bharatiya Janata Party) vladajuća je indijska stranka koja se godinama bori za ukidanje povlaštenog statusa Kašmira, nastojeći ga u potpunosti implementirati u državni sastav Indije. Pakistan naravno ovakve odluke smatra neprihvatljivima. Indija i SAD 2006. godine potpisali su ugovor o globalnom partnerstvu, a 2009. indijski premijer Singh i američki predsjednik Barack Obama složili su se kako su Indija i SAD prirodni saveznici (Gates, 2018). S druge strane, zemlje poput Pakistana, u kojima vladaju vojni režimi, moraju održavati sukobe aktivnima kako bi opravdali svoje postojanje i ulogu pred javnosti, te kako bi skrenuli pozornost s ostalih problema u državi (Šabanić, 2016). Potrebno je naglasiti kako nedavnim povlačenjem snaga iz Afganistana te aktivnim oružanim sukobima na europskom tlu i Bliskom Istoku javnost sve više gubi interes za sukobe na ovom dijelu svijeta.

Naposljetku, samo su dva moguća rješenja: novi sukob ili postizanje mirnodopskog rješenja između suprotstavljenih strana (Šabanić, 2016). Zadnje poglavlje bavit će se razmatranjem mogućnosti pronalaska političkog, odnosno mirnodopskog, a ne vojnog rješenja. Razmotrit će se

nekoliko opcija; mogućnost autonomije Kašmira, potencijalno rješenje zajedničkog upravljanja ili kao treća opcija, formalna podjela Kašmira na indijski i pakistanski teritorij. Kako bi se bilo koja od navedenih mogućnosti realizirala, potrebno je da obje strane nastave diplomatsko-političke pregovore.

1. Prijedlog – neovisnost Kašmira

Od svih spomenutih prijedloga za rješavanje ovog sukoba, neovisnost Kašmira je najmanje vjerojatna. Prijedlozi za neovisnost Kašmira dolaze isključivo od samog lokalnog stanovništva Kašmira. Ankete provedene 2010. godine u cijeloj regiji pokazale su da bi 44% ispitanih u Azad Kašmiru i 43% ispitanih u Jammu i Kašmiru glasalo za neovisnost u slučaju održavanja referenduma (Khan, 2022). Međutim, ove brojke su varljive jer većina onih koji su glasali za neovisnost dolazi upravo iz Kašmirske doline, za razliku od Kargila (30%) i Leha (30%) i Jammu (manje od 1%). S takvim polarnim stavovima unutar same regije, bilo bi još teže pronaći bilo kakav oblik konsenzusa izvan Kašmira za njegovu neovisnost. Iako bi Pakistan zasigurno bio spreman saslušati rasprave o referendumu za neovisnost Kašmira, Indija nikako ne planira podržati bilo kakav oblik referenduma ili plebiscita za odcjepljenje regije. Indijske političke garniture svaki oblik plebiscita ili referenduma o budućnosti Kašmira smatraju zastarjelim, a i odobravanje takvog poteza nikako ne bi prošao dobro među indijskim biračima. Čak je i bivši pakistanski predsjednik i general Pervez Musharraf u jednom obraćanju istaknuo kako plebiscit danas više nije praktičan (Indurthy i Haque, 2010). Prijedlog za neovisnost Kašmira stoga nije provediv, budući da rješenje nije prihvatljivo Indiji, Pakistanu, ali i velikom dijelu kašmirskog stanovništva.

2. Prijedlog – teritorijalna podjela Kašmira

Jedna od mogućnosti koja je doživjela mnogo rasprava u indijsko – pakistanskim mirovnim pregovorima jest službena podjela kašmirskog teritorija između Indije i Pakistana. Glavna ideja u ovom prijedlogu je dogovor oko međunarodne granice Indije i Pakistana u Kašmiru. Navedeno bi se ostvarilo jednostavnim pretvaranjem linije razgraničenja u međudržavnu granicu ili prilagodbom i dogovorom drugačijih međudržavnih granica u Kašmiru, pri čemu bi obje strane preuzele suverenu kontrolu nad dodijeljenim dijelovima države nakon podjele (Yusuf i Najam, 2009). Čini se kako kašmirsko stanovništvo ovakav oblik rješenja spora vidi kao najdjelotvorniji. Ankete

pokazuju da 85% stanovništva smatra kako bi prihvaćanje linije razgraničenja kao stalne granice bilo najbolje rješenje, 74% ističe da bi povlačenje svih pakistanskih snaga poboljšalo izgled za rješavanje spora, dok 69% smatra da bi povlačenje indijskih snaga doprinijelo bržem rješenju spora. Anketa poprilično jasno iskazuje stav domicilnog stanovništva u kojem je vidljivo kako smatraju da snage reda nikako ne doprinose rješenju, već otežavaju mirovne pregovore (Khan, 2022). Međutim, zašto Indija i Pakistan ne mogu pristati niti na ovo, naizgled idealno rješenje spora? Prvi problem je sporno određena granica razgraničenja. Pakistan inzistira da se dijelovi Jammua i Kašmira (indijska strana linije razgraničenja) u kojem dominira većinski muslimansko stanovništvo pripoji unutar granica Azad Kašmira (pakistanska strana linije razgraničenja). Naravno, Indija se ne želi na taj način odreći teritorija. Anketirajući lokalno stanovništvo, samo 15% u cijeloj regiji Kašmir istaknulo je želju za pridruživanjem Pakistanu. Od stanovništva u Jammu i Kašmiru, simboličnih 2% je istaknulo želju za pridruživanjem, dok u slučaju stanovništva Azad Kašmira ta brojka iznosi 50%. U prijevodu, čak polovina stanovništva unutar pakistanske linije razgraničenja ne želi biti dio države Pakistan (ibid.). Ovakva drastična razlika između pakistanskih i indijskih muslimana pripisuje se razlici u svjetonazorima, gdje su muslimani u Kašmirskoj dolini uglavnom umjereni u svojim vjerskim vrijednostima i uvjerenjima te su čak i usvojili neke kulturološke aspekte hinduizma, što je u polarnoj suprotnosti s orijentacijom pakistanskih muslimana i militarističkim stavom pakistanske vlade. Ovakva kulturološka disperzija između kašmirskih muslimana rezultat je indijske i pakistanske politike na spornom području prethodnih 70 godina. Drugi problem je taj što je potrebno prvo provesti demilitarizaciju s obje strane linije razgraničenja, autonomiju oba dijela Kašmira (Azad Kašmir te Jammu i Kašmir) kako bi se postigli preduvjeti za mir, a posljedično nakon i donošenje odluke o sudbini regije Kašmir. S obzirom da obje strane inzistiraju da se ovi koraci provedu tek nakon postizanja dogovora o rješenju, prijedlog o teritorijalnoj podjeli Kašmira ne može zaživjeti (Yusuf i Najam, 2009).

3. Prijedlog - autonomija Kašmira

Konačni prijedlog koji je doživio najviše razmatranja među uključenim akterima, i koji bi, čini se, imao najbolji uspjeh u provedbi, bio davanje maksimalne autonomije cijeloj regiji Kašmira, kako pakistanskom Azad Kašmiru, tako i indijskom Jammu i Kašmiru. Slično kao i prethodni prijedlog, ovaj prijedlog također ima nekoliko varijanti, ali svaki slijedi isti plan; Indija i Pakistan bi cijeloj regiji Kašmira dodijelili maksimalnu moguću autonomiju, čime bi se zapravo dala samouprava nad

područjem, zajedno s demilitarizacijom regije, slično kao i u prethodnom prijedlogu podjele (Yusuf i Najam, 2009). Ovaj prijedlog također sadrži i pravno uporište, a osnova za autonomiju prvenstveno dolazi kroz članak 370. indijskog Ustava koji izričito daje autonomiju Kašmiru, ali koji je u potpunosti narušen i zanemaren tijekom prethodnih godina (Baba, 2014). Varijacije ovog prijedloga, odnosno različiti modeli, uglavnom se razlikuju oko forme i vrste autonomije. Modeli variraju od toga hoće li regija dobiti zasebnu ili zajedničku autonomiju, odnosno hoće li biti podijeljena na zasebne administrativne jedinice i autonomne pokrajine ili na jednu jedinstvenu pokrajinu. Glavni model za zasebnu autonomiju polazi od prijedloge koji je podnijela KSG (Kashmir Study Group), gdje se preporuča da se cijela regija podijeli u pet zasebnih autonomnih pokrajina: Kašmir, Jammu, Ladakh (regija indijskog Jammu i Kašmira), Azad Kašmir i sjeverna područja Pakistana (povijesno dio Kašmira koji je ostao odvojen od Azad Kašmira). Tih pet pokrajina imale bi slobodan pristup jedna drugoj te zadržale vlastiti demokratski ustav i zakonodavstvo za sva državna pitanja osim obrane i vanjskih poslova, koji bi ipak ostali u ingerenciji Indije, odnosno Pakistana kroz ugovore koji bi se definirali kasnije (ibid.). Također, na razini cijelog Kašmira formiralo bi se jedno zajedničko političko tijelo koje bi uključivalo predstavnike iz svake od pet pokrajina kao i iz Indije i Pakistana, a služilo bi za rješavanje međuregionalnih pitanja i demilitarizaciju cijele regije. Iako je KSG skupina kašmirskih iseljenika u SAD-u koji podupiru Indiju, prijedlog za autonomiju čini se kao vrlo dobro rješenje za sve strane. Čak je i bivši pakistanski predsjednik, general Musharraf tijekom svog mandata predložio autonomiju Kašmira. On je to učinio kroz svoju „Formulu 4 točke“ (eng. Four-point solution). To je uključivalo demilitarizaciju područja i prijedlog da se dopusti slobodno kretanje stanovništva preko linije razgraničenja, a također se i zalagao za neovisnu samoupravu te mehanizam zajedničkog nadzora koji uključuje sve tri strane; Indiju, Pakistan i Kašmir (EurAsian Times Desk, 2020).

Drugi model predložio je Sajjad Gani Lone, osnivač i vođa Konferencije naroda Jammu i Kašmira, a u kojem poziva na ekonomski jedinstvenu ekonomsku uniju Kašmira, dok bi Indija i Pakistan zajednički surađivali te upravljali obranom i vanjskim poslovima. Iako bi nominalno i dalje postojali, sadašnje granice i linija razgraničenja postali bi nevažni zbog unije između Azad Kašmira i Jammu i Kašmira (Baba, 2014). Ovaj model slijedi preporuku za odvojenu autonomiju koju prvenstveno karakterizira glavno političko tijelo od strane kašmirskog stanovništva. Razlika u odnosu na prvi model je ta što granice između pokrajina ne bi postojale. Međutim, kao i prva dva prijedloga, i ovaj ima nekoliko glavnih prepreka koji sprječavaju njegovu potencijalnu provedbu.

Primarno pitanje koje blokira prijedlog o autonomiji jest demilitarizacija od strane Indije i Pakistana, a ona je uvjet koji se mora ispuniti da bi se uopće pokrenuo proces pregovaranja i autonomije Kašmira. Nažalost, ni Indija ni Pakistan nisu spremni poduzeti korake za demilitarizaciju područja. Posebice s indijske strane, vojne i sigurnosne snage ostale su u cijeloj regiji Jammu i Kašmir, iako su napadi pobunjenika u zadnje vrijeme značajno opali (Staniland, 2013). Stalne visoke koncentracije vojnih i sigurnosnih snaga u Kašmiru sprječavaju napretke pri eventualnoj autonomiji, iz razloga što kontinuirano vrše represiju protiv kašmirskog naroda u slučaju bilo kakvog uključivanja u političke procese kroz određene pokrete ili masovne prosvjede, a koji su prvenstveno motivirani dobivanjem veće količine autonomije za Kašmir od ove trenutne. Isto tako, Pakistan također odbija promijeniti svoje stajalište vezano za sigurnosne snage na liniji razgraničenja, stvarajući tako začarani krug uobičajen na raznim žarišnim točkama diljem svijeta gdje jedna strana ne želi povući svoje snage dok druga ne učini isto (ibid.).

Kao što je prikazano, svaki od navedenih prijedloga pruža jedinstveno rješenje za sukob u Kašmiru, ali i izazove koji sprečavaju uspješnu implementaciju spomenutih prijedloga u djelo. Izvan opsega svakog opisanog prijedloga, leže i puno dublji problemi koji sprječavaju stvaranje djelotvornog rješenja i postizanje dogovora između Indije i Pakistana, a koji dovode do neuspjeha cijelog procesa pregovaračkog dijaloga. Prvi od takvih problema leži u trenutnim zategnutim odnosima između Indije i Pakistana. Nakon terorističkih napada u Mumbaiju 2008. godine koji su izveli pripadnici LET organizacije (Lashkar e Taiba), Indija je prekinula sve pregovore koje je vodila s Pakistanom po pitanju Kašmira. To je bio simboličan znak odmazde zbog dokaza koji upućuju na umiješanost pakistanske vojnookobavještajne službe (ISI) u obuci počinitelja i planiranju napada (Indurthy i Haque, 2010). To je dovelo do strašnih pogoršanja odnosa između dviju država, što je gotovo izazvalo rat jer je Indija poduzela snažne sigurnosne korake kako bi se osigurala da se više nikad ne suoči s takvim napadom, a Pakistan je u isto vrijeme razmjestio vojne snage na granicu s Indijom u strahu od mogućeg osvetničkog napada Indije. Iako je s vremenom došlo do deeskalacije napetosti, međudržavni odnosi Indije i Pakistana nikada se nisu vratili na stanje prije terorističkog napada. Indija i dalje kontinuirano proziva Pakistan da procesuiraju one članove LET-a i ISI-a koji su bili upleteni u napade, što naravno Pakistan odbija učiti jer bi na taj način priznao umiješanost u teroristički napad. Zbog navedenog, Indija je izjavila da napredak u dijalogu nije moguć dokle god Pakistan ne ispuni svoju obvezu potpunog demontiranja terorističke infrastrukture sa svog tla. Pakistan nije pokrenuo nikakve značajne korake za poduzimanje takve

akcije (ibid.). Drugi vrlo ozbiljan problem koji ograničava postizanje dogovora o bilo kakvom pitanju između Indije i Pakistana je svojstven pakistanskoj politici; značajna uloga i moć vojske u državi. Od 1958. godine pakistanska vojska neprekidno je utjecala i intervenirala, izravno ili neizravno, na političke procese unutar Pakistana kako bi održala svoj gospodarski utjecaj i društvene interese. Moć vojske je vrlo snažna, ali ona bi trebala biti isključivo u službi vladajućim garniturama političke vlasti, nikako obratno. Svjedoci smo kako je tokom prošlog stoljeća u latinskoj Americi vladao velik broj vojnih režima, od kojih se niti jedan nije pokazao dobrim za društvo. U slučaju Pakistana, vojna imovina donosi preko 10% pakistanskog BDP-a, tvoreći na taj način „komercijalno carstvo“ unutar Pakistana koje vojsci donosi milijune dolara prihoda putem veza s poduzećima u poljoprivredi, proizvodnji i uslužnim sektorima gospodarstva. Zbog ovih ozbiljnih financijskih sredstava, vojska uz svoju iznimnu vatrenu moć (uključujući i nuklearno naoružanje), posjeduje i financijsku moć u državi. Osim spomenutih neizravnih utjecaja na pakistansku politiku, vojnoobavještajna služba (ISI) se često optužuje za pokušaj destabiliziranja odnosa između Indije i Pakistana podupiranjem raznih terorističkih napada, uključujući bombaški napad na indijsko veleposlanstvo u Afganistanu i već spomenuti napad u Mumbaiju (Indurthy i Haque, 2010). Veze između vojske i vojnoobavještajne službe s tim terorističkim organizacijama čak je i priznala pakistanska vlada kada je tadašnji predsjednik Zardari izjavio da su „militantne skupine stvorene i namjerno obučavane za ostvarivanje kratkoročnih taktičkih ciljeva“. Koliko je pakistanska vojska i vojnoobavještajna služba bitna u oblikovanju vanjske politike, najbolje se može opisati postupcima generala Shuja Pashe tijekom sastanka s indijskim saveznicima za obranu 2009. godine. On je tada istaknuo kako su ISI i pakistanska vojska bili uključeni u oblikovanje pakistanske politike prema Indiji zajedno s Ministarstvom vanjskih poslova, te je stoga zahtijevao da Indija izravno kontaktira navedene tri institucije po bilo kakvim pitanjima vanjske politike, zadržavajući tako rukovodeću ulogu vojske u konstruiranju međudržavnih politika (Baruah, 2010). Sve navedeno ukazuje na činjenicu da vojska preferira stanje napetosti koje postoji između Indije i Pakistana, jer bi bilo kakvo smanjenje napetosti i porast mira oslabili njenu snažnu ulogu u pakistanskoj politici i gospodarstvu. Tome u prilog ide i veliki porast popularnosti pakistanske vojske nakon napada u Mumbaiju, nakon što je za vrijeme mandata Perveza Musharrafa njena popularnost drastično opadala, a sve zbog načina vladavine kojim je vodio početak mirovnih pregovora i pregovarao mjere za rješavanje kašmirske krize.

4. ZAKLJUČAK

Proučavajući indijsko – pakistanski sukob vidljivo je kako je on rezultat međusobnih povijesnih sukoba i ratova, etničkih i društvenih raznolikosti, nepriznavanja međusobnih granica te različitih poimanja nacije i države. Indija i Pakistan u neprekidnom su sukobu još od proglašavanja neovisnosti 1947. godine te raspada Britanskog carstva. Navedeni sukob traje već više od 70 godina, pretvorio se u nekoliko ratova, a odnio je na tisuće života te konstantno doprinosi destabilizaciji regije. Općenito, svi naponi međunarodne zajednice, u prvom redu UN-a, ali i pokušaji uspostavljanja dijaloga između sukobljenih strana nisu uspjeli iznjedriti smisleno rješenje za sukob. Svi prijedlozi za rješavanje sukoba jednostavno ne mogu dobiti podršku većine u regiji i kao takvi su neprovedivi. Što se tiče Indije, ona i dalje inzistira na provođenju Ugovora o pridruživanju potpisanog 1947., kojim polaže pravo na cijeli Kašmir, dok Pakistan inzistira na drugačijoj raspodjeli teritorija, prvenstveno zbog etničke strukture stanovništva koje živi u Kašmiru. Štoviše, obje strane odbijaju provesti demilitarizaciju područja što dodatno otežava bilo kakve mirovne pregovore oko pronalaska rješenja. Iako obje strane imaju dosta različitosti, postoje sličnosti u jeziku i kulturi, a na posljeticu dijele i zajedničku povijest. Fokus na međusobne sličnosti, izgradnja i njegovanje zajedničkih interesa ublažili bi nagomilane napetosti te pomogli u suzbijanju agresorskih ratnih narativa koji trenutno dominiraju između te dvije nacije. Ukoliko se obje zemlje odluče usredotočiti na rješavanje problema i poboljšanje međusobnih odnosa, narod Kašmira bi se mogao nadati svjetlijoj budućnosti. No, bez drastične promjene u politici Pakistana, koja je iznimno militarizirana, ili spremnosti Indije da sjedne za pregovarački stol, čini se kako rješenje za navedeni sukob nikada neće biti pronađeno. Sukob u Kašmiru stoga je iznimno složen, a za rješavanje istog potreban je angažman vodećih svjetskih sila, u prvom redu SAD-a i Kine. Čini se kako bi u trenutnoj situaciji najbrže rješenje bilo „prisiliti“ Indiju i Pakistan na prihvaćanje aktualne linije razgraničenja. Međutim, postavlja se legitimno pitanje koliko je to izvedivo s obzirom da se radi o zemljama s nuklearnim arsenalom.

U aktualnom, zamrznutom stanju sukoba, države u okruženju mogu samo promatrati i pokušati predvidjeti sljedeće korake u sukobu te se nadati kako isti neće nadići konvencionalne oblike ratovanja. U slučaju upotrebe nuklearnog oružja, postoji velika opasnost da sukob u Kašmiru zauzme puno veće razmjere i uključi mnogo više aktera, a ne samo Indiju i Pakistan.

5. SAŽETAK

Ovaj specijalistički rad daje uvid u genezu indijsko – pakistanskih sukoba te se bavi ulogom ostalih aktera u razrješavanju sukoba. Glavna premisa rada jest da će se aktualni sukob u provinciji Kašmir i dalje nastaviti, a mirnodopsko rješenje morat će dati međunarodna zajednica, s obzirom na nespemnost sukobljenih strana za dijalogom. Opisane su povijesne okolnosti te indijsko – pakistanski ratovi, a fokus rada je stavljen na ulogu UN-a u području Kašmira te prijedlozima za rješavanje „kašmirskog pitanja“.

Ključne riječi: indijsko – pakistanski ratovi, regija Kašmir, demilitarizacija, linija razgraničenja, međunarodna zajednica, iredentizam, nuklearno oružje

6. ABSTRACT

This paper provides insights into the genesis of the Indian – Pakistani conflict and deals with the role of other actors in conflict resolution. The main premise of the paper is that the current conflict in the province of Kashmir will continue, and because of unwillingness for the dialogue of the conflict parties, a peaceful solution will have to be provided by the international community. The historical circumstances and the Indian – Pakistani wars are described, and the focus of this paper is placed on UN and its role in the Kashmir region and on the proposals for solving the „Kashmir issue“.

Key words: Indian – Pakistani wars, Kashmir region, demilitarization, line of control, international community, irredentism, nuclear weapons

7. LITERATURA

1. Ahmed, I. (2008) *Pakistani National Identity*, International Review of Modern Sociology, <https://www.jstor.org/stable/41421657> , pristupljeno 23. listopada 2023.
2. Ali, T. (2010) *Sukob fundamentalizama*, Zagreb: Profil Multimedija
3. Ambrosio, T. (2022) *Irredentism*, Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/irredentism>, pristupljeno 24. listopada 2023.
4. Anderson, B. (1991) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London: Verso
5. Ankit, R. (2010) 1948: *The Crucial Year in the History of Jammu and Kashmir*, Economic and Political Weekly
6. Asoori P. (2020) *A Look into the Conflict Between India and Pakistan over Kashmir*, <https://www.e-ir.info/2020/10/07/a-look-into-the-conflict-between-india-and-pakistan-over-kashmir/> , pristupljeno 9. listopada 2023.
7. Baba, N. A. (2014) *Resolving Kashmir: imperatives and solutions*, <https://doi.org/10.1177/0306396814542918> , pristupljeno 13. studenog 2023.
8. Baruah, A. (2010) *Pakistan 'shared Mumbai attacks research with India'*, <https://www.bbc.com/news/world-south-asia-11917514> , pristupljeno 13. studenog 2023.
9. BBC. (2019) *Article 370: India strips disputed Kashmir of special status*. <https://www.bbc.com/news/world-asia-india-49231619>, pristupljeno 6. studenog 2023.
10. Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2023, October 23). *Kashmir*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Kashmir-region-Indian-subcontinent> , pristupljeno 25. listopada 2023.
11. Brodie B. (1946) ed. *Absolute Weapons: Atomic Power and World Order*, New York, Harcourt
12. Bull, H. (1965) *The control of the Arms Race*, New York: Praeger
13. Dahbour, O. (2002) *National Identity: An argument for the Strict Definition*, Public Affairs Quarterly, <https://www.jstor.org/stable/40441311> , pristupljeno 19. listopada 2023.
14. EurAsian Times Desk (2020) *Musharraf's 'Four Point Formula' The Best Way Of*

- Resolving Kashmir Dispute*, <https://www.eurasiantimes.com/musharrafs-four-point-formula-the-best-way-of-resolving-kashmir-dispute-washington-post-report/> , pristupljeno 13. studenog 2023.
15. Ganguly, R. *India, Pakistan and the Kashmir Dispute*. Asian Studies Institute and Centre for Strategic Studies. <https://core.ac.uk/download/pdf/41338433.pdf> , pristupljeno 30. listopada 2023.
16. Gates, S., i Kaushik, C. (2018) *Limited war in South Asia*, New York, NY: Routledge
17. Global Security (2011) *Indo-Pakistan War of 1965*, https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Indo-Pakistani_Wars , pristupljeno 29. listopada 2023.
18. Gul, A. (2023) *Pakistan: Civilians Killed in Kashmir in Indian Cross-Border Fire*, <https://www.voanews.com/a/pakistan-civilians-killed-in-kashmir-in-indian-cross-border-fire-/7151330.html> , pristupljeno 25. listopada 2023.
19. Hajari, N. (2015) *Midnight's Furies: The Deadly Legacy of India's Partition*. Stroud: Amberly Publishing
20. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <https://www.enciklopedija.hr/> , pristupljeno 17. listopada 2023.
21. Indurthy, R. i Haque, M. (2010) *The Kashmir Conflict: Why it Defies Solution*, <https://www.proquest.com/docview/845260307> , pristupljeno 13. studenog 2023.
22. Indurthy, R., Muhammad H. (2010) *The Kashmir Conflict: Why it Defies Solution.*” <https://www.jstor.org/stable/20752914> , pristupljeno 13. studenog 2023.
23. Jaffrelot, C. (2012) *Secularization without Secularism in Pakistan*, Paris Institute of Political Studies, <https://www.sciencespo.fr/ceri/sites/sciencespo.fr/ceri/files/qdr41.pdf> , pristupljeno 24. listopada 2023.
24. Jakešević, R. (2012) *Hrvatska i mirovne misije Ujedinjenih nacija*, Politička kultura, Zagreb
25. Jerotijević, Z. (2016) *The balance of power – the security concept of the international community*, <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0350-137X/2016/0350-137X1601141J.pdf> , pristupljeno 24. listopada 2023.
26. Junaid, M. (2020) *Kashmir: A Historical Timeline*, <https://adimagazine.com/articles/kashmir-a-historical-timeline/>, pristupljeno 25. listopada 2023.

27. Karachi Agreement (1947) *Agreement between Military Representatives of India and Pakistan Regarding the Establishment of a Ceasefire Line in the State of Jammu and Kashmir*, <https://peacemaker.un.org/indiapakistan-karachiagreement49> , pristupljeno 9. listopada 2023.
28. Khan, M., Khan, H. ., Hanif, D. . (2022) *Implementation of Kashmir as an independent state in South Asia*, Indonesian Journal of Social Sciences. <https://e-journal.unair.ac.id/IJSS/article/view/35683> , pristupljeno 13. studenog 2023.
29. Knott, A. R. Major (2004) *Does 9/11 mark the end of deterrence and the birth of detercion*, Defence Studies
30. Miller, D. (1995). *On Nationality*. Oxford Press
31. Muharemi A. (2016) *Indija: Temeljne postavke vanjske politike*. Zagreb: Meandar media
32. Oružane snage Republike Hrvatske (2020) *Sudjelovanje OS RH u operacijama potpore miru*, https://www.osrh.hr/#rubData/HTML/HR/MVS/MISIJE/20200409_Sudjelovanje_OS_RH_u_operacijama_potpore_miru/Sudjelovanje_OS_RH_u_operacijama_potpore_miru_HR.htm , pristupljeno 10. studenog 2023.
33. Pakistan Muslim League N, <https://pmln.org/office-bearers/> , pristupljeno 24. listopada 2023.
34. Parekh, B. (2006) *Defining India's Identity*, India International Centre Quarterly, <https://www.jstor.org/stable/23005931> , pristupljeno 23. listopada 2023.
35. Paul T.V. (2005). *The India-Pakistan Conflict*. New York: Cambridge University Press
36. Raghavan, S. (2010) *War and Peace in Modern India*. Palgrave Macmillan
37. Rampell, C. (2018) Can China build an anti US alliance? https://www.washingtonpost.com/opinions/can-china-build-an-anti-us-alliance/2018/07/05/2e707e82-808c-11e8-bb6b-c1cb691f1402_story.html, pristupljeno 24. listopada 2023.
38. Ray, S. (2017). *Indian National Identity: Post Independence journey in the light of millers theory*, Asia Pacific Journal of Research, https://www.researchgate.net/publication/316475769_INDIAN_NATIONAL_IDENTITY_POST_INDEPENDENCE_JOURNEY_IN_THE_LIGHT_OF_MILLER%27S_THEORY , pristupljeno 23. listopada 2023.

39. Schelling, T. (1960) *The Strategy of Conflict*, Oxford, Oxford University Press.
40. Smith, A. (1983) *Theories of Nationalism (2nd edition)*, <https://openresearch-repository.anu.edu.au/bitstream/1885/115194/2/b12248873.pdf> , pristupljeno 19. listopada 2023.
41. Snedden, C. (2013) *Kashmir: The Unwritten History*, Noida UP: Harper Collins Publishers India
42. Staljin, J. (1944) *Marksizam i nacionalno pitanje*, Zagreb: Naprijed
43. Staniland, P. (2013) *Kashmir since 2003: Counterinsurgency and the Paradox of „Normalcy“*, <https://doi.org/10.1525/as.2013.53.5.931> , pristupljeno 13. studenog 2023.
44. Subbiah, S. (2004) *Security Council Mediation and the Kashmir Dispute: Reflections on its Failures and Possibilities for Renewal*, Boston College International and Comparative Law Review
45. Šabanić, E. (2016) *Povijest indijsko – pakistanskog sukoba*, Polemos
46. Šćepanović, Z. (2017) *Ko je kome, zašto i kada uputio „krvavi telegram“?*, <https://www.bastabalkana.com/2017/08/ko-je-kome-zasto-kada-uputio-krvavi-telegram/> , pristupljeno 1. studenog 2023.
47. Škrabalo, I. (1997) *Samoodređenje i odcjepljenje*, Zagreb: NIP „Školske novine“
48. The Economist (2008) *Frozen conflicts*, <https://www.economist.com/news/2008/11/19/frozen-conflicts> , pristupljeno 12. studenog 2023.
49. Timetoast (2023) *United Nations Military Observers Group in India and Pakistan (UNMOGIP)*, <https://www.timetoast.com/timelines/cwp>, pristupljeno 8. studenog 2023.
50. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N (2010) *Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje*, Zagreb: M.E.P. d.o.o.
51. UNCIP (1948) *United Nations Commission in India and Pakistan Interim Report*, S/1100, <https://undocs.org/S/1100>, pristupljeno 7. studenog 2023.
52. UNCIP (1949) *United Nations Commission in India and Pakistan Second Interim Report*, S/1196, <https://undocs.org/S/1196>, pristupljeno 7. studenog 2023.
53. UNCIP (1949) *United Nations Commission in India and Pakistan Third Interim*

- Report*, S/1430, <https://undocs.org/S/1430>, pristupljeno 7. studenog 2023.
54. United Nations (2023) *UNMOGIP Background*, <https://unmogip.unmissions.org/background>, pristupljeno 8. studenog 2023.
55. United Nations (2023) *UNMOGIP Fact sheet*, <https://peacekeeping.un.org/en/mission/unmogip>, pristupljeno 10. studenog 2023.
56. United Nations Security Council. (1965) *The India-Pakistan Question*, S/RES/211, [https://undocs.org/S/RES/211\(1965\)](https://undocs.org/S/RES/211(1965)), pristupljeno 7. studenog 2023.
57. United Nations Security Council. (1971) *The India/Pakistan Subcontinent*, S/RES/307, [https://undocs.org/S/RES/307\(1971\)](https://undocs.org/S/RES/307(1971)), pristupljeno 7. studenog 2023.
58. Wirsing, R. (1998), *War or Peace on the Line of Control?*, Durham University, <https://www.durham.ac.uk/research/institutes-and-centres/ibru-borders-research/maps-and-publications/publications/publications-catalogue/war-or-peace-on-the-line-of-control-the-india-pakistan-dispute-over-kashmir-turns-fifty.php> , pristupljeno 29. listopada 2023.
59. Yusuf, M., Adil N. (2009) “*Kashmir: Ripe for Resolution?*” <https://www.jstor.org/stable/40388332> , pristupljeno 13. studenog 2023.

POPIS SLIKA

Slika 1. Ključni elementi indijskog identiteta

Slika 2. Uspostavljena linija razgraničenja između Indije i Pakistana

Slika 3. Razmještaj terenskih postaja UN-a u kašmirskoj regiji

Slika 4. Vojni promatrači u misiji UNMOGIP

POPIS KRATICA

BJP – Bhartiya Janata Party

CMO – Chief military observer (Zapovjednik vojnih promatrača)

EU – Europska unija

HOM – Head of mission (Zapovjednik misije)

ISI – Inter-Services Intelligence (Pakistanska vojnoobavještajna služba)

KSG – Kashmir Study Group

LET – Lashkar e Taiba

NATO – North Atlantic Treaty Organization

OSRH – Oružane snage Republike Hrvatske

SAD – Sjedinjene Američke Države

SSSR – Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika

UN – Ujedinjeni narodi

UNCIP – United Nations Commission for India and Pakistan (Komisija Ujedinjenih naroda za Indiju i Pakistan)

UNMOGIP – United Nations Military Observer Group in India and Pakistan (Vojni promatrači Ujedinjenih naroda za Indiju i Pakistan)